

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

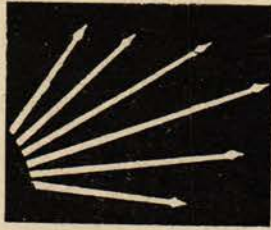
I HAZİRAN 1964

Sayı: 244

100 Kuruş

TÜSTAV
Arşivi
Alpay BIBER
Koleksiyon

onbeş günlük tarafsız
siyaset
iktisat
fikir ve kültür dergisi

27 MAYIS - KIBRIS

KALKINMA HIZI - İKTİSADÎ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ

NATO - EVRİMLEŞME - KÜLTÜR VE SANAT

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

SENATO SEÇİMLERİ KAMPANYASI :

7 Haziran 1964 günü 26 ilde yenilenecek olan kısmi Sena-tör seçimleri kampanyası 18 Mayıs günü başlamış, CHP, AP, ve YTP hatipleri çeşitli illerde şiddetli konuşmalar yapmışlar-dır. Eskiden beri münakaşası yapılan propaganda adabi ve ko-nuşmaların havası, geçen onbeş gün içinde basının üzerinde durduğu bir konu olmuştur.

19 Mayıs 1964 tarihli ZAFER gazetesinin başyazısında «Ne söyleyecekler» adı ile, «Siyasi Partiler 7 Haziranda yapıla-cak olan Senato üyeleri seçimi için kampanya hazırlıklarını ta-mamlamışlardır.» denildikten sonra CHP si üyelerinin herkesce bilinen konulardaki tutumu hakkında söyleyecek bir şeyleri ol-madığını söylemektedir. Aynı gazetede Cavit Yamaç da, CHP nin «Macera Yok» seçim afişini ele alarak kendince CHP nin maceralarını sıralamakta, CHP nin bundan sonraki tutumunun «Macra İstemek» sadedinde o'cağını yazmaktadır.

ULUS Gazetesindeki başyazısında Cihad Baban, «Gümüş-pala'nın bir lidere yakışmayan sözleri» adı ile, «Gümüşpala, İnönü demokrasisini istemiyor, Batı demokrasisini istiyormuş. Bütün Türk Milleti biliyor ki İnönü de memleketi Batı demokrasisine kavuşturmak için mücadele etmektedir, ne var ki, karşısında, Menderes demokrasisine hasret duyan bir Gümüşpala çıkmakta ve bu adam, Batı demokrasisinin ne olduğunu bilmeden, devlet işleri hakkında tek bir fikir söylemeden demogojinin sözcülüğü-nü yapmaktadır...» demektedir. Aynı gazetede Faik Suad, «Se-çim mücadelesini çığırından çıkarmak niyetindedir. Daha ilk etapta ağızlarını bozdular. Güdümlü liderleri seçim turunun ilk konuşmasında «çirkef» li cümleler döktürdü... Ortada hiç sebep yokken, kendilerine en küçük bir târiz dahi tevch edilmemiş-ken; gene kendilerinden menkul rivayete göre «büyük millet-i-mizin tek ümidi» bir partinin «lider» rolündeki şahsiyeti «çir-kef» li lâflarla başlarsa seçim mücadelesine, tasavvuz ediniz ar-tık, ikinci-üçüncü kademedeki adamlar neler söylemezler!...» diye yazmaktadır.

CUMHURİYET Gazetesinde «Gidi Balkan Sosyalistleri» adlı yazısında İhan Selçuk, AP. nin seçim beyannamesinde CHP. sinin milletvekillerine «Balkan Sosyalistleri» denmesini ele alıp mânasını açıkladıktan sonra, «Aslında bugün Adalet Partisi memlekette şikâyetleri sömüren bir topluluk hâlinindedir. Şikâyetlerin yoğunluğu gün geçtikçe artmakta... Halk Partisi-nin olumsuz davranışları ortada... Ama Adalet Partisi öylesine başıbozuk, öylesine gerçeklerden uzak bir acayiplik içinde ki; bu başıbozuk topluluğun Türkiye'de büyük oy sayıları'le muha-lefeti temsil etmesi gerçekten büyük talihsizliktir!» diye yazmaktadır.

SON HAVADİS'de Orhan Seyfi Orhon, «Siyasi Af» adlı yazısında, Adalet Partisinin halkın çok hassas bir noktasına do-kunarak siyasi affın çıkmasını istemesi üzerinde durarak, «Halk Partisi neden anlamak istemiyor ki, siyasi suçlular halkın şef-kat ve merhamet dolu vidadında affedilmişlerdir. Devam eden mahkûmiyet, bu parti Genel Başkanının affetmeyi bilmeyen inat ve ısrarı sayılmaktadır.» diyerek CHP. nin fırsat e indê iken affı çıkarmasını, yoksa millet'in kendilerini affetmeyeceğini söylemektedir.

20 Mayıs tarihli AKŞAM'ın başyazısında, AP. nin seçim kampanyasında işledikleri temaları 10 maddede topladıktan sonra, «Doğrusu vatandaş olarak, iktidarın karşı beyanları için-de, en güçlü muhalefet partisinin beyanlarından duyulan bezginlik, yılmılık ve bıkkınlık duygusunun eşine kapılmadığını söylemek mümkün değildir.» deniliyor.

ADALET'te Cehdi Şahingiray, «Vatandaşlar sandık başla-rına gittikleri zaman çok kıymetli olan oylarının ziyan olmama-sını, Parlamentoda CHP nin karşısına en kudretli ve kuvvetli muhalefet cephesini kurmayı düşünmelidir. Bu da ancak küçük partilere oy vermemekle mümkündür.» diye yazmaktadır.

YENİ İSTANBUL'da imzasız «Bize Bir Siyasi Genel Af Lazımdır» adlı yazıda, «17 Aralık 1963 tarihinde yapılan ma-halli idareler seçimlerinde geçerli sayılan oyların yüzde 50 sine yakın çoğunluğunu kazanan Ana Muhalefet Partisinin siyasi af talep ve teklifi ile tekrar harekete geçmesi ve seçmenlerin hu-zuruna bu talep ve teklifle çıkmayı millet'in birlik ve beraberlik isteğine ve bunu tahakkuk ettirmek azmine güzel bir örnektir.» denilerek bütün partilerin bu konuda fikir ve hareket birliği ha-linde olmalarını istiyor.

SON HAVADİS'te Orhan Seyfi Orhon, «CHP Propaganda-sı» adlı yazısında, «Neler söyleyecekler? Kemal Satır daha çok siyasi tarafları, Turhan Feyzioğlu'nda iktisadi, ilmi tarafları ele alacaklar sanırım. Sayın profesörde, politika oldu mu, ilim su gibi akıyor. Nasıl o kadar yıl üniversitedeki kürsüsüne sığmış, hayret!» diye yazmaktadır.

21 Mayıs tarihli ULUS'da, S. T. imzalı «Olta» adlı fıkrada, «Simli Paşa, Karadeniz kıyılarının تنها bir köşesinde fetvayı vermiş : «Masa başında hükümet idare edilemez.» Haksız da de-ğil hani. Bir tarihte hükümet masasına buyur etmişlerdi de; «— Yapamıyacağım» cevabını vermişti.» denilmektedir.

22 Mayıs tarihli VATAN'da Dr. Mehmet Reşat, «Gerçi bi-zim politikacıların gülünç olmaktan öyle büyük bir korkuları yoktur. Ama, buna rağmen «kör kör parmağın gözüne» kabillin-den tenkitler, vatandaşlar arasında bir dudak bükülmesine se-

bep olmaktadır... Velhasıl, her şey bilinen yöntemin gereklerine göre, sadakatla yürütülmektedir. Yenilik, yeni fikir ve yeni tek-lif diye birşey bekleyenler, «bu bekleyişlerini gelecek seçimlere kadar uzatsınlar.» demekten başka çare yoktur, sanırız...» de-mektedir.

YENİ SABAH Gazetesinin başyazısında, CHP Genel Sekre-teri Kemal Satır'ın, AP Genel Başkanı Gümüşpala'nın «Masa başında devlet idare edilemez»sözüne cevap verirken, «Deli dana gibi dolasmakla da devlet idare edilemez» sözünü ele alarak, bu gibi sözlerin insanlar arası münasebetlere yakışmayacağını, İnönü'nün hiçbir zaman bu gibi dil tecavüzlerine iltifat etmediği ifade edilmektedir.

ADALET Gazetesinde Cehdi Şahingiray «Atatürk ve CHP» adlı yazısında, «Vatandaş CHP. nin hiçbir zaman Atatürk'ün yolunda olmadığını bilmektedir. Bunu CHP lilerde biliyor. İşte bu sebepledir ki, kendilerinde olmadığını bildikleri ve herkesin de bildiği birşeyin kendilerinde mevcudiyetini ilân etmek lüzumu duymaktadırlar» diyor.

23 Mayıs tarihli YENİ TANIN'de Aziz Nesin, «İnönü bu-gün de Millî Şeftir» adlı yazısında, «İnönü, bugün öylesine «Mil-lî Şef» tir ki, onun hasımları, düşmanları bile, içlerinden buna inanmışlardır... İnönü, kendisi Millî Şef omaktan kurtulmak iste-se bile, toplumumuzun geri kalmışlığı sürdürdükçe, onun «Millî Şef» likten kurtulması olanaksızdır» diyor.

YENİ İSTANBUL'da Gökhan Evliyaoğlu, «Seçim ve ufacak partiler» adlı başyazısında, «Milletin bu ufacak partileri demok-ratik usullerle tasfiyeye kararlı ve tasfiye etmekte olduğu her seçimde biraz daha açık olarak meydana çıktığı halde direnme devam ediyor» demektedir.

ADALET Gazetesinin Başyazısında, «Türkiye'nin bünyesi, Türk Milletinin mizacı, Türk siyasi tarihinden kuvvet alan gele-nekler, Türkiye'deki siyasi mücadeleyi iki parti sistemine gö-türmüştür» deniliyor.

ULUS'daki başyazısında Cihad Baban, «Evet, yirmi yıla ya-kın bir zamandan beri demokratik tatbikat içindeyiz. Yirmi yıl-dan beri aynı şeyleri dinlediğimiz için üzgünüz. Daha hâlâ mu-halefette olan parti memleket hakkındaki düşüncelerini açıkla-yacak hale gelmedi.» dedikten sonra AP nin iktidara geçemiye-ceğini iddia etmiyoruz, fakat geçerlerse durumun ne olacağını 1960 Türkiye'sine bakarak hissediyor ve memleketin geleceği ba-kımından ürküntü duyuyoruz, demektedir.

24 Mayıs tarihli CUMHURİYET'te Cemil Sait Barlas, «Bir Beyanname» başlıklı yazısında, «Şekil itibariyle beyanname iyi hazırlanmıştır. Çünkü herşey 12 maddede toplanmıştır. Kı-sadır. Ancak, muhteva itibariyle bu beyanname, AP nin geçmiş üç yıldan ders almadığına, gerçekleri görmediğine bir örnek teşkil etmektedir» diyor.

25 Mayıs tarihli ZAFER'in başyazısında, «Radyo konuşma-ları başladı» denildikten sonra, «Seçime katılan partilerin, mem-leketin belli başlı dâvaları üzerinde farklı görüşlere sahip bu-lundukları görülüyor. Kalkınma mevzuları, vergi politikası, ida-rede tutum ve tasarruf, dış politikanın yönetilmesi gibi konular-da bu farklı görüşleri kolayca kavramak kaabildir.» denildikten sonra Partilerin yalnız bir konuda birleştiklerini bunun da re-jim konusu olduğu ifade edilmektedir.

ULUS Gazetesinde Cihad Baban, «Türkiye'de mutlu bir mil-let olarak yaşamamak için hiçbir sebep göremiyoruz, imanlarını bizden ayıranlar, bu mutluluğu istemeyenlerdir. Nitekim, yur-du mutluluğa götürecektir erşeyin karşındalar. Plan istemiyor-lar, kalkınma istemiyorlar, v.s... onlar için iktidar, izmet yolu değil, iman istasyonudur.» demektedir.

ADALET Gazetesinde Fatin Fuad, «Yine akıl, mantık ve siyasi maslahat icabı olarak, dünyanın hiçbir yerinde; seçim sath-ı mailine girmiş muhalefet partilerinin, aralarında ne ka-dar sevimlilik, uyumsuzluk ve rekabet olsa da birbirleriyle mü-cadeleye giriştikleri görülmüş şey değildir» diye yazmaktadır.

ULUS'daki başyazısında Cihad Baban, «Açık hesaplaşmak-tan korkanlar» adı ile, «Günler geçtikçe ve seçim mücadeleleri hızlandıkça, bütün iyi niyetli çağrılarımıza rağmen, AP mede-ni bir yarışma alanına girmemekte ve sahanın kenarında orta-lığa meydan okumaktadır» diyerek isnatsız CHP aleyhtarı prop-aganda konusu yaptıkları hususları sıralamaktadır.

27 Mayıs tarihli AKŞAM'da, «Sen-Ben» kavgalarından baş alamayanların «Adam sende, benden sonra tufan» diyenlerin her seferinde karşısına dikildikleri bu dâva bu memleketin ve millet'in kalkınma dâvasıdır» denilmektedir.

28 Mayıs tarihli SON HAVADİS'te Orhan Seyfi Orhon, «Halk Partisiyle Adalet Partisinin uzlaşamayacağı, son seçim nutuklarından anlaşılıyor. Bu iki partinin gayeleri bir değildir. Onlar aynı maksada doğru yürümüyor. Adalet Partisinin gayr-ı meşru saydığı Halk Partisi meşru görüyor. Biri halkın oyuna dayanıyor, öbürü kendi kuvvetine!» diyor.

27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı dolayısıyla AP ta-raftarı gazetelerde bu mutlu güne dair haber veya yorum yeri-ne seçim kampanyası haberleri ve yorumları yer almıştır. Ak-sine diğer gazetelerde ise seçimler hususundaki yorumlara az yer verilmiştir.

Derleyen : Bekir EKİNCİ

4. Yıldönümünde 27 Mayıs

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFISIZ SİYASİ VE İKTİSADİ KÜLTÜR DERGİSİ

BU SAYIDA

Basımımızda Onbeş Gün

Başyazı

Dördüncü Yıldönümünde 27 Mayıs

Kıbrıs ve Birleşmiş Milletler

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI

Nehru

Seçim Propagandası

1963 te Sinaî İstihsal

İktisadî Devlet Teşekküllerinde Son
Tayinler

Türkiye, Orta Doğu ve İsrail

Kruşef'in Mısır'ı Ziyareti

İNCELEMELER :

Kalkınma Hızı Etrafındaki Münakaşalar
Osman OKYAR

İktisadî Devlet Teşekkülleriye, Müesseseleri ve İştirakleri hakkında Kanun
Ali BOZER

SERBEST SÜTUN

Evrimleşme Yolu

İsmet Kemal KARADAYI

Nato'da Reform İhtiyacı

Adnan ÖZAKTAŞ

NE DİYORLAR

Köy Kalkınması İçin Bir Çalışma

Amir BİRJANDI

KÜLTÜR VE SANAT

«VAROLUŞÇULUK» Üzerine Yayınlar
Mehmet SEYDA

1960 - 1961 İhtilâli

Leylâ ÇAMBEL

Türk Sinemasında Olumlu Bir Çıkış
Daha
Bülent HABORA

Bibliyografya

Derleyen : **S. N. ÖZERDİM**

Geçen hafta 27 Mayıs'ın dördüncü yıldönümünü idrak ettik. 27 Mayıs gibi Türk tarihi bakımından önemli bir olayın bütün neticelerini bugünden izah etmek kabil değildir. Çünkü bütün ihtilâller gibi 27 Mayıs da bir oluş ve gelişim içindedir. Bununla beraber şimdiden belirmiş bazı özellikler vardır ki, bunlar üzerinde durup fikir yürütmek kabilidir.

27 Mayıs ihtilâli, meşrûluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı ordu tarafından gerçekleştirilmekle beraber milletin büyük çoğunluğunun ve aydınların hemen hemen hepsinin tam destek ve tasvibini kazanmıştır. Siyasî iktidarın uzun süren gayri meşrû istimalini başka şekilde önlemek kabil olmadığı zaman milletlerin ihtilâl yoluna başvurdıkları bir gerçektir. Ancak ihtilâl sadece mevcut bozuklukları red ve inkâr etmekle kalmaz. Eskisinden daha iyi, daha âdil ve daha doğru bir düzen kurmak ister. 27 Mayıs ihtilâli de bu maksadı takip etmiş ve eski anayasasının boşluklarından da istifade edilmek suretiyle işlemeze hale getirilen demokratik hak ve hürriyetlerin ve demokratik düzeni yeni baştan kurmak gayesini gütmüştür. 1961 tarihli yeni Türk Anayasasının bu bakımdan sağlam demokratik müesseseleri getirdiği şüphenin dışındadır. Seçim emniyeti, hâkimlik teminatı, anayasasının derpiş ettiği özel hükümler ve müesseseler sayesinde tahakkuk ettirilmiş, kanunların anayasaya uygun şekilde çıkmasını denetleyecek anayasa mahkemesi kurulmuş, radyonun tarafsızlığı hukuken ve fiilen gerçekleştirilmiş, Kabinenin çalışmalarını en tesirli şekilde denetlemeyi sağlayacak esaslar yeni anayasaya girmiştir. Bu şekilde siyasî iktidar kudretini ve nüfuzunu kendileri için suistimal etmelerini önleyici bütün müesseseler kurulmuştur. Yeni anayasada yer alan diğer hükümlerin de demokratik düzenin şahsî menfaatler, yahut parti menfaatleri dolayısıyla kötüye kullanılmasını önleyici başka esasları ve müesseseleri getirdiği kabul olunmalıdır. Bütün bunlar 27 Mayıs'ı yapanların iktidara sahip olmak ihtirasiyle hareket etmediklerini, yeni ve demokratik bir düzen kurmak hedefini güttüklerini gösteren açık delillerdir. Bunun içindir ki 27 Mayıs'ı alelâde bir hükümet darbesi saymak teşebbüsleri, ya

açık bir idraksizliğin, ya da kötü niyetin ifadesi sayılmalıdır.

27 Mayıs ihtilâli yeni ve daha bir demokratik düzen kurmak ideali ile beraber Atatürk devrimlerini yeniden doğrulamış ve onlardan taviz verilmesinin sakatlığını da açıkça belirtmiştir. 27 Mayıs ihtilâli ile yıkılan iktidarın suçları içerisinde belki hiç affedilemeyecek olanı, siyasî maksatlar için dinin istismar edilmesi olmuştur. Gayesi lâikliğin ve medeniyetçiliğin Türkiye'de kayıtsız hâkimiyetini sağlamak olan Atatürk devrimleri, bugün de Türkiye'nin yaşama prensibi önem ve değerini taşımaktadır. Bunlardan taviz verilmesi düşünülemez. Lâiklik prensibi Türkiye'nin dün olduğu gibi bugün de bekasının ve ilerlemesinin zorunlu şartıdır. Siyaset adamlarının politik çıkarlar için vatandaşların din hislerini istismar etme teşebbüsleri, dün olduğu gibi bugün de tehlikelidir. Türk toplumunu bir Ortaçağ karanlığına götürmek isteyen din istismarcılığına karşı bütün siyasî partilerin ortak bir cephe kurmaları, bu yönden gelen tehlikeyi önlemek için zorunlu şarttır. Vicdan hürriyeti kisvesi altında din istismarcılığını dolaylı şekilde savunuların lâiklik prensibini ihlâl ettiklerinden şüphelenilemez.

Sosyal ve iktisadî problemler konusunda 27 Mayıs'ın önemli bir hamle olduğunu da kabul edilmesi lâzımdır. 1950 - 1960 yılları arasında fikir hayatında görülen kısırlık 27 Mayıs devrimi ile kaybolmuş, Türk aydınları siyasî demokrasinin bir teminatı karakterini taşıyan sosyal demokrasi ve onun esasları üzerinde düşünmeğe ve tartışmağa başlamışlardır. Yeni anayasada yer alan «sosyal devlet» ilkesi ve onun tamamlayıcı unsurları olan sosyal ve iktisadî haklar siyasal hürriyetlerin yalnız başına fazla bir değer taşımayacağına, bunların mutlaka sosyal ve iktisadî hürriyetlerle desteklenmesinin zaruretini ortaya koymuştur. Yeni anayasasının öngördüğü sosyal ve iktisadî reformlar gerçekleştiği ölçüde Türk demokrasisinin dayandığı temeller sağlamlaşacaktır.

Demokrasi tecrübesi yeni olan ülkelerde siyasî mücadelenin bir fikir ve düşünce ayrılığı olmaktan çıkıp aşırı kutuplaşmalara, vatandaşlar arasında kin ve husumete sebep olduğu

bir gerçektir. 27 Mayıs'tan önce iktidar ve muhalefete mensup vatandaşlar arasında görülen aşırı kutuplaşma, Türkiyeyi bir kardeş kavgasının eşğine getirmiş bulunuyordu. Böyle bir kutuplaşmayı parçalamak gayesini güden ihtilâl hareketi, vatandaşlar arasında barışı, karşılıklı anlayış ve sevgiyi kurmak arzusunun da ifadesi olmuştur. Siyasî görüş farklılığının vatandaşları düşman kamplara ayırmaması şüphesiz esas itibarıyla bir siyasî terbiye, demokratik terbiye meselesidir. Ancak ye-

niden belirmeğe başlayan siyasî kutuplaşma durumlarına mâni olmak için politikacıların gayret sarfetmeleri gerekmektedir.

27 Mayıs İhtilâlinin bütün bu sonuçlarıyla başarılı bir hareket olduğu açıktır. Ancak 27 Mayıs'ın ana prensipleri etrafında birleşmenin bugün de siyasî istikrar ve huzurun şartı olduğu ve onun ilkelerinden uzaklaşmak gayesini güden davranışların Türk demokrasisini tehlikeye düşürmek istidadını taşıdığı da bir gerçektir.

Kıbrıs ve Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler kuruluşundan bu yana dünyanın çeşitli bölgelerinde barışı tesis eylemek ve iç harpleri önlemek için büyük çabalar göstermiştir. Eski Milletler Cemiyetinin mütecevize karşı kolektif bir şekilde harekete geçememiş olması, onun büyük zaaflarından birini teşkil eylemiş ve milletlerin itimadını yitirmesinde bu zaaf başlıca bir faktör teşkil etmişti. Birleşmiş Milletler, kuruluşundan altı yedi yıl sonra Kore'de başlamış olan tecavüze karşı ilk kolektif kuvveti harekete geçirebilmekle böyle bir zaafa malûl bulunmadığını ve barışı korumak azminde olan milletlerin işbirliği ile tecavüzleri önlemek kararında olduğunu göstermişti.

Bilindiği üzere Türkiye millî mücadeleden sonra ve Yunanlıların Türk vatanını istilâ teşebbüsünü Atatürk'ün büyük rehberliği altında def ve bertaraf ederek ve müstevli kuvvetleri tarihlerinin en büyük bozgunluklarından birine uğratarak Misaki Millî hudutları içinde ve geri kalmış bir halkın ve memleketin yaşama seviyesini yükseltmek çabalarına girişmiş ve bir "Türk yeni doğuşu" için, milletlerin tarihlerinde nadir olarak raslanan devrim hareketlerine girişmişti. Atatürk bu "Türk yeni doğuşu" nu başarıya ulaştırmak ve dünyada barışı sağlamak yolunda "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesini dış politikamızın değişmez ilkesi olarak kabul eylemiş ve bu maksadı gerçekleştirmek için de bütün komşuları ile en iyi ilişkiler tesisine çalışmış, 1932 yılında Milletler Cemiyetine katılmış ve 1934 yılında

da Balkan ittifakını kurarak eskiden Avrupa'nın "barut fıçısı" şöhretini kazanmış bu bölgedeki milletlerin birlikte huzur ve kardeşlik içinde yaşamalarının kurucusu olmuştur.

Türkiye İkinci Dünya Harbine takaddüm eden yıllarda Batı demokrasilerinin yanında yer almış ve İkinci Dünya Harbinde silâhlı ve ittifaklarına sadık bir anlayış içinde kalarak Doğu Akdeniz bölgesinde harbin daha fazla yayılmasını önlemiş ve bu suretle müttefiklerine çok değerli hizmetler de ifa eylemişti. Şunu da hatırlamak yerinde olur ki, Yunanistan İkinci Dünya Harbine müttefiklerine yardım için değil, tecavüze maruz kaldığı için girmek zorunda kalmıştır. Türkiye, karşı tarafça kendisine teklif olunduğu halde yeni topraklar ilhaki hevesine kapılmamış ve harpten sonra da millî hudutları içinde barışa hizmet yollarını aramış ve fedakârlıklardan kaçınmamıştır.

Türkiye 1945 yılında Birleşmiş Milletlerin kurucuları arasında yer almıştır. Birleşmiş Milletler, Milletler Cemiyetinin bahtsız tecrübelerinden sonra ve bunlardan ders alınarak kurulmuştur. Barış, iktisadî gelişme, sosyal adalet, insan hakları ve milletlerin eşitliği ilkelerini benimseyerek İkinci Dünya Harbinin sonunda barış sever milletlerin ihtimamları ile kurulurken, Türkiye de bu yeni kuruluşa, Birleşmiş Milletlere büyük ümitler bağlamıştı. Bu sebepten ötürüdür ki, Birleşmiş Milletlerin barışı korumaya yönelik bütün çalışmalarını desteklemiş ve Kore'ye göndermiş olduğu askerleri, en çetin savaşlarda

Birleşmiş Milletler ve barış ideali uğruna binlerce şehit vermiştir.

Kore tecrübesinden sonra Birleşmiş Milletler çeşitli bölgelerde ve ülkelerde baş göstermiş olan ve dünya ve bölge barışını tehdit eden karışıklıklara müdahale eylemek mecburiyetinde kalmıştır. En son müdahalesi de Kıbrıs adasında Rum çoğunluğunun hukuk ve insanlık dışı davranışlarından ötürü serbestçe imzalanmış andlaşmalar gereğince muhtemel bir Türk müdahalesini önlemek ve aynı zamanda Adada barış ve hukuk düzenini yeniden tesis eylemek için olmuştur. Burada Birleşmiş Milletlerin bu meseleye el koymasının nedenlerini tartışmak istemiyoruz. Fakat Güvenlik Konseyinin kararlarının uygulanması bir çok bakımlardan mânasızlıklar ve tezatlar taşımakta olduğu için meselenin bu yönden tartışılması zaruret haline gelmiştir. Zira bu kararların uygulanmasında rol alan şahısların gerçekten tarafsız hareket edip etmedikleri ve bu derece ağır bir işin altından kalkabilecek bir fikrî anlayışa sahip olup olmadıkları derin tereddüt ve şüpheler uyanırmaya başlamıştır.

Evvelâ, öyle görünüyor ki, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant, Kıbrıs meselesinin gerçek sebeplerine ve mahiyetine tamamen nüfuz edememiş ve Güvenlik Konseyinin Adada ilk önce barış ve hukuk düzenini tesis kararını gereken önem ve şekli ile uygulama alanına koyma basiretini gösterememiştir. U Thant Birleşmiş Milletler askerlerine, Kıbrıs adasında barış ve nizamı kurmak için sarıh talimat vermekten kaçınmıştır. Rum cemaatının tecavüzlerinin kuvvet kullanmak yolu ile önlenmesi yerine ikna ve nasihat yolu aranmıştır. Şüphesiz Ortodoks kilisesinin cinayetleri teşvik eden ve takbih eylemeyen anlayışı karşısında bir budist'in başka türlü bir çözüm yolu düşünmesi de pek güç olurdu. General Gyani de Kıbrıs'taki Rum çoğunluğunun cinayetlerini ve tecavüzlerini bizzat görüp tesbit eylediği ve şimdi fiilî bir hükümet olan Makarios hükümetinin bütün hukuk ilkelerine aykırı davranışlarına şahit olduğu halde Genel Sekreter U Thant'ı uyarmakta devamlı bir ihmal göstermiştir.

İkinci olarak üç Yunan subayı maksatlı olarak Kıbrıs adasına gel-

miş ve Lefkoşe'de Türk bölümüne girmekte ısrar etmiş, ihtarlara da al-dırmayarak ateş eylemiş ve bu ateş-lere mukabele sonunda ikisi ölmüş-tür. Bu hâdisenin tafsilâtı hikâyesi basında çıkmıştır. Birleşmiş Millet-ler Kuvvetleri ve general Gyani bu olay üzerinde gereken şekilde dur-mamış ve Yunanlı subayların ne maksatla Adaya gelmiş olduklarını da bir tahkikat konusu yapmamış-lardır. Ayrıca misilleme olarak Rum-lar tarafından kaçırılmış 40 sivil Türk'ün akibeti üzerinde ciddi bir şe-kilde durmamışlardır. Bu mühim bir hatadır ve Birleşmiş Milletlere kar-şı da ağır bir darbe olmuştur. Bu du-rum Birleşmiş Milletlerin, Kıbrıs ada-sında ne derece sorumsuz bir dav-ranış içinde olduğunu göstermekte ve insan hayatına önem vermeyiş-i-nin yeni bir delili olarak kabul edil-mektedir. Kaçırılan Türkler çok muhtemel olarak katledilmişlerdir. Bu vahim durum tahakkuk ederse bundan, gerektiği ölçüde enerjik ve zamanında karar almak ve harekete geçmek basiretini göstermediği için Rum hükümeti kadar başta U Thant ve Gyani olmak üzere Birleşmiş Mil-letler mensupları da sorumlu duru-ma düşeceklerdir. Bu durum Birleş-miş Milletlerin Kıbrıs adasındaki sa-yısız hatalarının bir misali olarak derhal Güvenlik Konseyinde müza-kere konusu yapılmak üzere Türk hükümetini harekete geçirmelidir.

Birleşmiş Milletler Kıbrıs konu-sunda devamlı olarak hata etmekte-dir. U Thant'ın özel temsilcisi olarak Adaya gönderilen eski Ekvatör cumhurbaşkanı, adada bir kaç gün-lük ikametden sonra iki cemaatin pekâlâ bir arada yaşayabilecekleri inancına vardığını beyan etmiştir. Kanaatimizce böyle bir beyan ciddi bir beyan olamaz. Zira bu derece gi-rift ve pek çok cepheleri olan bir meselede bu kadar acele ve mesnet-siz bir beyan Birleşmiş Milletlerin Adadaki temsilcileri hakkında yeter-sizlik bakımından ciddi şüpheleri da-vet edecek bir mahiyet taşımaktadır. Diğer taraftan Genel Sekreter U Thant da Birleşmiş Milletlerin taraf-sızlığı ile bu derece tezat teşkil eden davranış ve beyanların sahiplerini seçip Kıbrıs'a göndermek özel bir maharet göstermektedir.

Nihayet, Makarios hükümeti Yunan hükümetinin de işbirliği ile

anlaşmaları ve Birleşmiş Milletler kararını hiçe sayarak bir ordu kur-maya teşebbüs etmek suretile yeni bir hukuk dışı harekete başlamış bu-lunuyor. Birleşmiş Milletler ve U Thant bu durum karşısında da bir tepki göstermemekte ve bu suretle Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Kıb-rıs'ta bulunmalarını mânasız bir du-ruma düşürmektedirler. Birleşmiş Mil-letler Adaya geldiğindenberi hiç bir müsbet sonuç elde olunamamış, bu-na mukabil Makarios adeta bu kuv-vetlere dayanarak ve bu kuvvetlerin

ilgisizliğini istismar ederek bunlar mevcut olmadığı taktirde tevessül edemeyeceği hareket ve davranışla-ra tevessül etmiş bulunuyor. Bütün bu sebeplerden ötürü, Türkiye Birleş-miş Milletler kuvvetlerinin Kıbrıs'ta müessir bir nizam tesis edememele-rinden şikâyetçidir ve bu kuvvetlere inancını kaybetmiştir. Müesseselerin kifayetsiz ellerde tesirlerini ve de-ğerlerini ne derece yitirme tehlikesi ile karşı karşıya geldiklerini Kıbrıs örneği bir defa daha ortaya koymuş-tur.

Onbeş Günün Notları

NEHRU

Hindistan Başvekilli Nehru'nun vefatı, hem Hindistan için, hem bütün dünya için büyük bir kayıptır. Nehru, istiklâle kavuş-masından az sonra büyük Hint lidrei Gandhi'nin katli üzerine Başvekil olmuş ve 1947 den beri Hindistan'ı idare ederek yeni devletin kurulmasında ve Hint cemiyetinin modern bir seviyeye yükseltilme-sinde hayati rol oynamıştır. Diğer taraftan beynelmil politikada tarafsızlık yo-lunu tutarak Doğu ile Batı blokları ara-sında uzlaştırıcı bir fonksiyon ifa etmeğe çalışmış, Hindistan'ı beynelmil mesele-lerde söz sahibi bir devlet hâline getirmiştir.

Gandhi'den sonra, Hindistan'ın istiklâ-li için uzun yıllar mücadele etmiş olan başlıca şahsiyet Nehru idi. İstiklâlden sonra Nehru, memleketin karşılaştığı mu-azzam meselelerin halline çalışmıştır. Cemaatler arasındaki meseleler ve bir taraftan diğer tarafa kaçan mülteciler bun-ların başında geliyordu. Sonra, Hindistan gibi muazzam bir kütleli ve çeşitli lisan konuşan Hint ahalisini müttehit bir dev-let içinde birleştirmek, mâziden gelen ay-rımlara ve fevdal kalıntılara son vermek icabediyordu. Bu dâvalar Nehru'nun lider-liği ve şahsiyeti sayesinde haledilme yolu-nu bulmuşlardır.

Nehru, demokrasiye, Batı mânasiyle demokrasiye inanan bir lider idi. Bu inan-çı gerçekleştirmek için çabalar sarfederek, Hindistan'da siyasî demokrasinin müesse-selerini kurmaya muvaffak olmuştur. Ja-ponya hariç, Hindistan, bugün, partilerin tamamen serbestçe kurulduğu, tek derece-li seçimlerin yapıldığı ve fikirlerin serbest-çe ifade edildiği yegâne Asya devletidir. Hindistan gibi Orta-Çağdan yeni çıkan ve iktisaden çok geri olan bir ülkede bunu başarmanın güçlüğü tasavvur edilemez.

Nehru iktisadî kalkınma dâvasını da cesaretle ele almış, 1950 den itibaren beş yıllık plânlar yolu ile Hindistan'ın iktisadî kalkınmasının temelini atmıştır. Nehru, kalkınmanın, devletin mühim fonksiyonlar ifa edeceği ve sosyal adaletin gerçekleş-mesine çalışacağı mutedil bir sosyalizm ile mümkün olabileceğini düşünmüştür. Bu çerçevede, muazzam güçlülere rağmen Hindistan iktisadî kalkınma yo-lunda ilk hıza kavuşmuştur.

Nihayet, Nehru, beynelmil politika-da tarafsızlık ve bloklar arasında uzlaşma siyasetinin baş mimarı olmuştur. Bu saha-da da, Nehru'yu harekete sevkeden başlıca kuvvet, samimiyeti olmuştur. Son seneler-de, Çin ile Hindistan arasında çıkan ihtilâf tam tarafsızlık siyasetini gölge altında bırakmış ve Nehru'yu müteessir etmişti.

Buna rağmen, kurulmasında hayati rol oynadığı, tarafsızlık cereyanı bugün dün-ya politikasında büyük söz sahibi olan bir cereyandır.

Merhum Nehru, 27 Mayıs ihtilâlinden birkaç gün evvel memleketimizi ziyaret etmişti. O günlerin şartları maalesef bu ziyareti biraz gölgelemişti. Nehru'nun Tür-kiye ve Türkiye meseleleri ile yakından ilgilendiği muhakkaktır. Ziyaretinde hem, o zamanki hükümet erkânı ile, hem de muhalefet lideri olan İsmet İnönü ile gör-rüşmek fırsatını bulmuştu. Sonradan, Del-hi'yi ziyaret eden bir plânlama heyetimizi kabul eden Nehru, Türkiye'ye ilgisini ye-niden ifade etmek imkânını buldu.

Dost Hint milletinin kederine iştirak eder ve Nehru'nun vefatı ile, çetin mese-leleri ile karşılaşacak olan Hindistan için en iyi temennilerimizi izhar ederiz.

Seçim Propagandası

İktidar partisi için seçim propagandası neler yapmış olduğunu ve neler yapacağını, muhalefet partileri için seçim propagandası ise iktidarın memleket idaresinde hangi hataları yaptığını, kendisinin iktidara gelmesi hâlinde neleri yapacağını ve bunları hangi yollarla, nasıl yapacağını belirtmektedir. Dürüst ve makbul seçim propagandasının temeli bu olduğu halde seçim bölgelerinde yapılan propaganda konuşmaları siyasî hasmı kötüleme esasına dayandırılmıştır.

Dana ve öküz teşbihleriyle başlayan bu çeşitli propaganda konuşmaları hakkında gündelik gazetelerde yer alan haberler burada tekrar edilemeyecek kadar seviye ve terbiyeden mahrumdur. Bilhassa büyük partilerin her kademedeki hatipleri topluluğun verdiği heyecan havası ve çok yanlış anlaşılabilir bir seçim mücadelesi zihniyeti içinde sanki kendilerinden geçmiş, kontrollerini kaybetmiş gibi konuşmaktadırlar. Radyo konuşmalarının genel olarak daha derli toplu ve terbiye açısından daha seviyeli olması seçim bölgelerindeki konuşmalarda hatiplerin yalnız kendi fikir ve terbiye seviyesinin değil, aynı zamanda kütlenin psikolojik durumunun etkisi altında kaldıklarını göstermektedir.

Seçim bölgelerindeki ve radyolardaki seçim propagandasının müşterek tarafı Türkiye'nin süratle bir hal tarzı bekleyen hayatî meselelerine hemen hiç bir hal tarzı gösterilmemesi keyfiyettir. Siyasî mücadele - tarz, ton ve muhteva bakımından - her geçen gün 27 Mayıs'dan önceki siyasî mücadeleye daha çok yaklaşmaktadır. Büyük iki partinin bu tutumu karşısında küçük partiler Türk seçmenlerini uyarmaya gayret etmektedir. Siyasî hayatımızı ve Anayasa rejimini tehdit eden bu siyasî kutuplaşmanın bizi nereye götürdüğünü iki büyük partinin açıkça görmesi lâzımdır. Çok partili rejim 27 Mayıs 1960 dan sonra dört yıl içinde iki büyük yara almıştır. Sadece bu durum, büyük partiler sorumlularının aklı selim yolundan ayrılması için kâfi bir sebeptir.

Siyasî oyunun; sağduyu, memleket sevgisi ve ileriye görüşe dayanan ve yazılı olan veya olmayan temel kaideleri vardır. Bu oyunun temel kaideleri bakımından bilhassa büyük partiler arasında tam bir anlayış ve tatbikat birliği mevcuttur. Olmadığı takdirde, siyasî açıkgozlüğün partileri bindikleri dalı kesmeye götüreceğine şüphe yoktur. Siyasî partilerin dayandığı temel yıkıldığı vakit bunun altında hangi parti veya partilerin kalacağı kestirilemez. En tabii görünen netice müşterek temel üzerinde bulunanların aynı akıbeti paylaşmalarıdır.

Oyunun temel kaideleri hakkında sarıh veya zımnî bir anlaşma olmayan memleketlerde demokrasi, çok parti ve parlamento rejimi yaşayamaz. Memleketimiz bakımından böyle bir mutabakatı zarurî kılan iki önemli sebep daha vardır.

Türkiye 1946 - 1960 devresinde çok partili bir siyasî hayatı yaşamıştır. Bu devrenin iki büyük partisi DP. ve CHP idi.

İlk tebliğde açıkça belirtildiği üzere 27 Mayıs «Demokrasimizin içine düştüğü buhran dolayısıyla... partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak için...» yapılmıştır. Uzlaşmaz durumda bulunan DP ile CHP idi. Bu durumun aşikâr sebebi kanaatimizce demokrasi oyununun temel kaideleri konusunda bu iki partinin gerek fikir, gerek tatbikat bakımından mutabakat halinde bulunmalarını keyfiyeti olmuştur.

İki büyük partiyi kolaylıkla oyun kaideleri dışına sevkeden Türkiye'nin siyasî ve içtimai özelliğidir. Demokrasi hayatımızda sarsıntılara sebep olan genel oy esasıdır. Netice, oya bağlı olduğuna göre, oy verenlerin seviyesine göre ayarlanmış bir siyaset ve propaganda normal bir hal olmaktadır. Türkiye, bu durumdan ancak siyasî parti sorumlularının basireti, gerçek demokrasi sevgisi ve aklı selimi sayesinde kurtulabilir. Mutlaka ve süratle bir netice almak gayesiyle siyasî mücadelenin seviyesi bir defa indirildi mi karşı taraf da ister istemez ya kendi mücadele seviyesini düşürecek veya seçimi kaybetmeyi göze alacaktır. Memleketimizin bu fasit daireden kurtulması ancak siyasî partiler arasında temel kaideler hususunda tam bir anlaşma ve tatbikata bağlıdır. 27 Mayıs böyle bir anlaşmaya varma zaruretini göremeyen veya görmek istemeyen siyasî parti sorumlularının eseri olmuştur.

Türkiye bugün de genel oy prensibinin bizde sebep olduğu siyasî buhran içindedir. Seçim bölgelerindeki propaganda konuşmaları seçmenin hislerini sömürme ve rakibi insafsızca kötüleme esasına dayandırılmış, propaganda seviyesi bilerek veya bilmiyerek yine düşürülmüştür. Meselâ hayatî meselelerimiz hakkında görüşlerini bildirmek yerine «Ayasofya minarelerinde ezan okutma» konusunun siyasî propaganda vesilesi yapılması gerçekten hazin bir durumdur.

Siyasî hayatımızın ve çok partili rejimin ikinci buhran sebebi 27 Mayıs ile ortaya çıkan önemli meselelerin partiler arasında yüksek kademe müzakere konusu olmaması ve bu meseleler hakkında kesin bir mutabakata varılamamasıdır. Siyasî hayatımızın yürütülmesinden sorumlu olan partilerin kendi çıkarlarını veya diğer baskı gruplarının tutumunu düşünerek bu meseleleri kendi haline bırakmaları yarının için için işlemlerine sebep olmaktadır. Husumet havasını sadece sözle ve nutukla dağıtmaya imkân olmadığı da bir gerçektir.

Genel oy prensibi ve 27 Mayıs ile ortaya çıkan temel konularda ve siyasî rekabetin prensiplerinde partiler arasında samimi bir anlaşma sağlanamazsa partilerin bir defa daha uzlaşmaz duruma düşmeleri mukadder olacaktır. Senato için kısmî seçim propagandalarının seviyesizliği partilerin böyle bir anlaşma ve uzlaşma ziniyetinden çok uzak olduklarını göstermektedir.

Önümüzdeki kısmî seçim 1965 genel seçimleri bakımından önemlidir. Seçim propagandasının bugünkü şekli ve havası 1965 genel seçimleri ve çok partili rejim için ümitsizlik vericidir. İktidar veya mu-

halefet partilerinin münferit menfaatleri üstünde çok partili rejim ve şüphe yok onun da üstünde Türk Devletinin ve Milletinin yüksek menfaatleri vardır. Partiler kendi menfaatleri yüzünden bu gerçeği göremeyecek olurlarsa kısa zamanda Türk halkoyunun ve entellektüellerinin desteğini kaybedeceklerdir. DP - CHP imtihanı bu defa CHP - AP imtihanı şeklini almıştır. Bu iki parti kader birliği halinde bulduklarını hâlâ anlamıyacak, 27 Mayıs'dan önceki şartları ihdas yolunda âdeta birbirleriyle yarış etmeye devam edecek olurlarsa bir gün Türk siyasî hayatının bu devresini inceleyecek olanlar durumu şu tek mısra ile kolayca izah edebileceklerdir: «Düşmek etrafı görmektendir.»

1963 te Sınai İstihsal

Son günlerde neşredilen Odalar Birliği İktisadî Raporundan, 1963 yılında sınai istihsalın seyri hakkında hayli bilgi edinmek mümkündür. Bu bilgiler sınai istihsalde hissedilir bir artışın vukubulduğunu göstermektedir.

Sanayimizi iki büyük kolda mütalâa etmekte fayda vardır: Mensucat ve mensucat haricinde kalan sanayi kolları. Mensucat, Türkiye'nin en eski endüstrisi olup, en fazla yatırım yapıldığı bir sanayi şubesidir. 1950 - 1960 yılları arasında hızlı bir gelişme göstermiş ve fazla kapasite dolayısıyla, 1958 stabilizasyon programından sonra bir buhran geçirmişti. Mensucat haricindeki kollar umumiyetle daha yeni sanayi kolları olup son yıllarda hızlı bir gelişme temposu göstermektedir.

Aşağıda durumu iki tablo üzerinde takip etmeye çalışacağız. Birinci tabloda mensucattan gayri başlıca sanayi kollarında 1960 dan itibaren imalat miktarları ve 1962/1963 değişme nisbeti gösterilmiştir:

	1962/63				% değişme
	(000 ton olarak)				
	1960	1961	1962	1963	
Şeker	634,7	431,7	398,0	472,8	+ 18,8
Çimento	2040	2028	2328,5	2723,0	+ 16,9
Ham demir	248	187,5	151,5	210,4	+ 39,0
Çelik blok	266	281,9	241,5	331,3	+ 37,1
Kâğıt	55,7	63,3	81,7	108,3	+ 31,8
Şişe Ton	8.220	11.268	11.796	15.591	+ 32,2
Cam eşya	6.168	7.524	7.920	5.976	- 32,5
Pencere camı	—	—	29.980	24.685	- 21,4

Yukarıdaki rakamlar resmî sektörle hususî sektör imalatını ihtiva ediyor. Bu rakamlar 1963 senesinde mensucat haricindeki sanayi kollarında önemli gelişmelerin vukuunu göstermektedir (Cam eşya ve pencere camı hariç).

Demir ve çelikteki imalat artışı Karabükte üçüncü yüksek fırının işletmeye açılması ile ilgilidir. Bununla beraber, 1963 yılı ortasında fırının arızalanması istihsal artışını tahdit etmiştir. Arızanın 1964 Nisanında giderildiği ve fırının yeniden çalışmaya başladığı öğrenilmiştir. 1964 yılında Karabük'teki demir ve çelik istihsalinin 1963'e nazaran % 10 yükseleceği anlaşılmaktadır.

Şekerdeki artış, şeker fiyatlarının dünya piyasasında yükselmesi ile ilgilendirilmelidir. Bir müddettir şeker pancarı istihsaline konulan tahditler kaldırılmış ve 1962 senesinde 2.700.000 ton olan istihsal 1963 senesinde 3.300.000 tona çıkmıştır. Şeker fiyatlarının yüksek kalacağı anlaşıldığından İran, İsrail ve Irak gibi ülkelere geniş miktarda şeker satmak ihtimalleri mevcuttur. Bu itibarla, 1964 senesinde istihsalin daha fazla artırılması temenni edilir.

Çimentodaki artış nisbeti önemli olup, çimento istihsalini 1963'te ancak memleketin ihtiyaçlarını karşılamaya kâfi gelmiştir. 1964 senesinde talebin artışında bir yavaşlama görülmektedir. Diğer taraftan, hizmete giren yeni ünitelerin (Niğde) ve mevcut fabrikalarda istihsalin artışıyla, bu sene istihsalin 3 milyon tona çıkacağı tahmin ediliyor. Bu istihsal seviyesi, bir miktar ihracat yapılmasını icabettirebilir. Civar memleketlerin piyasaları üzerinde şimdiden durmak faydalı olur.

Türkiye'de kâğıt istihlâki sür'atle artmaktadır. 1960'da 55.000 ton olan istihsal 1963'te 108.000 tona yükselmiştir. Kâğıt ve karton ham madde ve malzemesi ithalâtı da 1960 senesinde 8,3 milyon dolar kıymetinde iken 1963'te % 50 artarak 12,6 milyon dolara çıkmıştır. İstihsalde artış nisbeti % 100 iken, ithalâtta artış nisbeti % 50 olmuştur. Bu keyfiyet, yerli sanayiinin, çok daha geniş ölçüde yerli ham madde kullandığını göstermektedir. 1964 senesinde, Türkiye'de kâğıt istihlâkinin 163.000 tona yükseleceği, bunun 135.000 tonunun dahili imalat, 28.000 tonunun ithalâtla karşılanacağı tahmin edilmektedir.

Şişe istihsalinde, 1960'dan beri devamlı bir artış seyri mevcuttur. Buna mukabil yeni kurulmuş olan pencere camı fabrikasının istihsalini 1963'te, 1962'ye nazaran % 20 daha düşüktür. Bu azalmanın fabrikada revizyondan ileri geldiği anlaşılıyor.

Yukarıdaki endüstriler tabiatıyla, mensucat dışındaki endüstrilerin tamamını iktiva etmiyor. Metal endüstrileri, gıda ve içki endüstrisi, kimya ve suni gübreler gibi çok mühim grupların istihsalini hakkında bilgimiz yoktur. İstatistik Enstitüsü ve Odalar Birliği tarafından yapılacak çalışmalarla boşlukların doldurulmasını temenni ederiz. 1964 yılında yapılacak sanayi sayımının tam dökümüne ait istatistiklerin neşrini beklemeden evvel, başlıca sanayi gruplarının istihsalini hakkında bilgiler süratle neşredilmelidir.

Türkiye'nin en eski ve en önemli sanayii olan mensucat grubuna geliyoruz.. Aşağıdaki tablo, dört grupta mütalâa edilen bu sanayinin istihsalini vermekte ve istihsal devlet sektörü ile özel sektör arasında ayrılmaktadır. (D devleti, H özel sektörü gösterir) :

MENSUCAT

		1960	1961	1962	1963
Pamuk ipliği D (000 ton)	D	27,5	28,2	28,1	28,8
	H	66,7	65,2	66,0	67,5
		94,2	93,4	94,1	96,3
Yün ipliği D (000 ton)	D	4,3	3,7	3,2	3,5
	H	10,5	10,9	16,7	17,0
		14,8	14,6	19,9	20,5
Pamuklu dokuma (000.000 m.)	D	153,4	155,0	158,2	160,1
	H	364,0	367,0	375,0	383,0
		517,4	522,0	533,2	543,1
Yünlü dokuma (000.000 m.)	D	5,1	4,6	4,6	4,8
	H	17,0	16,0	18,4	19,2
		22,1	20,6	23,0	24,0

Pamuk ipliği ve pamuklu dokuma kolunda istihsalin 1960'dan beri aşağı yukarı aynı seviyede seyrettiği görülüyor. 1963 senesinde pamuk ipliği istihsalinde vukubulan çok hafif kıpırdama, özel sektör istihsalinde hafif bir artmadan ileri gelmiştir. Pamuklu dokuma istihsalinde de, 1961'den sonra çok tedrici ve yavaş bir artış seyri görülüp, bu hareket daha ziyade özel sektörden ileri gelmektedir.

Pamuk ipliği ve dokuması kolunda 1952 ile 1958 arasında büyük bir inkişaf vukubulmuş idi. Böylece, 1952 senesinde toplam pamuk ipliği istihsalini 35.000 ton iken (D 18.600 ton, H 16.700 ton) 1958 senesinde 94.000 tona yükselmiştir (D 27.000, H 67.000 ton). Pamuklu dokuma istihsalini ise 1952 senesinde 181.000.000 metre idi (D 116.000.000, H 65.000.000 metre). 1958 senesinde istihsal 480.000.000 metreye çıkmıştır. (D 156.000.000, H 324.000.000).

Görülüyor ki 1952 ile 1958 arasında, geniş ölçüde özel sektörün genişlemesi ile vukubulan inkişaf 1958'den sonra durmuş veya çok yavaşlamıştır.

Yünlü grubunda, 1960'dan sonraki durum şöyledir : İplikte 1962 mühim bir artış görülmüş ve toplam istihsal 20.000 tona çıkmıştır. 1961'e nazaran vukubulan 5000 küsur tonluk artışın tamamı özel sektörden ileri gelmiştir. 1963'te istihsal aynı seviyede kalmıştır : Yünlü dokumada ise, 1960 ile 1963 arasında çok tedrici bir artış vukubulmuş, istihsal 22.100.000 metreden 24.000.000 metreye çıkmıştır. İstihsal artışı, yine özel sektörden ileri gelmektedir.

İktisadi Devlet Teşekküllerinde Son Tainler

Yıkılan Demokrat Parti devrinde yapılan şikâyetlerin başlıcalarından biri, esas gayesi teknik ve ekonomik olması icabeden iktisadi devlet teşekküllerinin idare meclislerine kabiliyetlerine bakılmaksızın partili veya parti sempatanlarının getirilmesi idi. Gerçekten teknik ve iktisadi kuruluşlara parti anlayışının ve taraf-tarlığının alışkanlığını sokmak, bunların

rahat ve verimli çalışmalarına engel olduğu gibi, dışarıda da iyi bir intiba yaratılmakta ve çeşitli dedikoduların yapılmasına sebep olmaktadır.

Bir kere belirtmek lâzım gelir ki, 440 sayılı reorganizasyon kanunu, siyasi iktidarın iktisadi devlet teşekküllerine müdahalesini önlemek gayesi içerisinde hazırlanmış olmasına rağmen, yönetim kurullarının yeniden teşkilî icab ettiğinde, bu gaye bir kenarda bırakılmış ve bu kuruluşlar yine birçok hallerde kabiliyete bakılmaksızın partizan insanlarla doldurulmuştur. Senatörlükten vazgeçerek yönetim kuruluna girenlerden tutunuz da, yakın akrabalık ve arkadaşlık endişeleri bu tâyinlerde ehemmiyetli bir yer almıştır.

Burada bir noktaya işaret etmek gerekir. 27 Mayıs ihtilâl hareketinden sonra, memleket yanında genellikle tekniğe önem veren bir hava esmeğe başlamıştı. Bugün esefle müşahade ediyoruz ki, 440 sayılı kanunun esprisi, teknik kuruluşları siyasi baskı ve tesirlerden uzak tutmak istikametinde olmakla beraber, CHP sinin azınlık hükümeti, kanunun bu esprisine sadece aykırı kalmamış, ve fakat, tek parti devrinin yanlış ve sakat tutumuna yeniden temayül etmiştir. Bu tâyinlerin yapılmış şeklini yakından bilenlerin anlattıklarına göre, imzadan çıkmış kararnamele, yeni yeni düzeltmelerle, kabine kararı olmaktan çıkarılarak, parti genel sekreterliğince, parti kademelerine yapılan tâyinler şeklinde ele alınmıştır. Ve bunu, tarafsızlık iddiasında bulunan CHP nin azınlık hükümeti yapmıştır. Tâyin edilecek kimselerin muhakkak partilere mensup olmaları şart değildir. Partili olup, kabiliyet ve ehliyeti tanınmış kimseler elbette idare meclislerine girebilmelidirler. Yapılmaması icabeden şey kabiliyetlerine bakılmaksızın sırf partiyeye hizmetleri mükâfatlandırmak için yapılan tâyinlerdir. İktisadi devlet teşekkülleri için tehlike taşıyan tâyinler bu nevidendir. Son tâyinler meyanında, bu neviden tâyinlerin mevcut olması endişe uyan-dırıyor.

Türkiye, Orta - Doğu ve İsrail

Bu notta, Türkiye'nin Orta-Doğu ve İsrail ile mazideki ilişkilerini kısaca gözden geçirip, halihazır durumu ele alıyoruz. Şurası muhakkaktır ki, 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasından beri, Türkiye'nin Orta-Doğu politikasının hiç bir zaman tam sarahat ve vuzuha kavuşmamıştır. Belki de İsrail'in kurulmasından sonra bu politikanın bir miktar müphem kalması ve hattâ boçalıyor gibi görünmesi mukadder idi.

1947 senesinde İsrail problemi Birleşmiş Milletlerde müzakere edilirken Türkiye, İsrail devletinin kurulması aleyhine rey vermiş ve böylece Arapların tarafını tutmuştu. Ancak, Arap devletleri ve İsrail arasında vukubulan muharebenin neticesinde, İsrail devleti fiilen kurulduktan ve birleşik devletler tarafından tanıldıktan sonra, Tür-

kiye de realitenin inkâr edilemeyeceğini kabul etmiş ve yeni İsrail devletini tanımıştı.

O tarihten sonra, Arap devletleri, İsrail'in hukukî veya fiilî mevcudiyetini kabul etmemişler, İsrail ile her türlü siyasi ticarî ve iktisadî münasebetlere girmekten imtina etmişler ve İsrail'i abluka altına almak istemişlerdi. Arap devletleri, İsrail'i tanımış olan ve onunla ticarî münasebetlere giren Türkiye'yi suçlamışlar ve âdetâ bir nevi ihanetle itham etmişlerdir. Bu gergin hava Türk - Arap münasebetlerine uzun yıllar hâkim olmuştur.

1954 yılında Türkiye, o sıralarda Irak, İran ve Pakistan'ın iştiraki ile kurulan Bağdat Paktına katılarak Arap devletleri ve Arap âlemi ile münasebetlerini düzeltmeğe çalıştı. Bu cümleden olarak, Arapların hissiyatına bir taviz olarak, İsrail'den Büyük Elçimizi geri çağırarak ve bundan sonra, İsrail ile siyasi münasebetlerin bir Maslahatgüzar vasıtasıyla idare edileceğini kararlaştırdık. İsrail de, Ankara'daki B. Elçisini geri çağırdı ve burada bir Maslahatgüzar bıraktı.

Müteakiben, 1956 senesinde İsrail, Fransa ve İngiltere ile birlikte hareket ederek, Mısır'a taarruz etti. Fakat meseleye Birleşmiş Milletler müdahale etti, Amerika ve Sovyet Rusya'nın desteği ile, İngiliz, Fransız, İsrail hareketi durduruldu. İki sene sonra da, Irak'ta ihtilâl oldu ve Irak Bağdat Paktından çekildi. 1954 - 1958 devresinde Araplar ile münasebetlerimizde ümit ettiğimiz gibi, hissedilir bir düzelme olmadı. İsrail, Fransa ve İngiltere'nin Mısır'a karşı haksız tecavüzüne karşı lâzım geldiği şekilde vaziyet almadığından, yine tenkitlere ve tavizlere uğradık. Arap devletlerinin propagandası, bizi, Batı emperyalizminin hâkimiyeti altında bulunan bir ülke olarak târif etmeğe devam etti. Suriye'nin Mısır'a birleşmesi ve sonradan ayrılması esnasındaki tutumumuz da tenkitlere sebebiyet verdi.

Diğer taraftan, Büyük Elçilerin çekilmesine rağmen, İsrail ile ticarî ve iktisadî münasebetler büyüdü. ve her iki memleketin lehine inkişaf kaydedti.

1960 ta Demokrat Parti iktidarının devrilmesinden sonra, esas hatları ile, durum aynı şekilde devam etti. Cezayir gibi Arap ülkelerin istiklâl savaşına daha fazla ilgi göstermeğe başladık, fakat katî şekilde onların lehine vaziyet almadık. Diğer taraftan, İsrail ile ticarî ve iktisadî münasebetlerimizi inkişaf ettirmeğe devam ettirdik.

Bugünkü Orta-Doğu siyasetimiz, mecburen aynı müphem ve iki taraflı esasa dayanmaktadır. Arap devletleri ile münasebetlerimizde hissedilir bir düzelme görülmemekle beraber, Arapların, Türkiye'nin tamamen lehlerine vaziyet alamamış olmasının belki daha fazla anlayış ile kabul edecek olgunluğa erişeceklerdir. Zamanla, Arap devletleri, Türkiye'nin dış politikasının realitelere istinat etmesi ve Batı politikası ile ahenkli bir şekilde gelişmesi zaruretini takdir edeceklerdir.

Tam bu sırada, statükonun yeniden bozulacağı ve İsrail ile diplomatik münasebetlerimizin Büyük Elçilik seviyesine çıkarılacağı haberi çıkmıştır. Hükû-

metin bu hususta kat'i kararını verip vermediğini bilmiyoruz, fakat sırf bu haberin çıkması böyle bir kararın tartışıldığına delâlet edebilir.

Bugünkü şartlar altında, Türkiye'nin Orta-Doğu ve İsrail ile münasebetlerinde İsrail'e doğru kaydığı intibamı veren bir değişikliğe taraftar olmadığımızı kaydetmek zorundayız.

Evvelâ, böyle bir adımı zarurî kılan sebepleri anlıyamadığımızı ifade edelim... Tasavvur edildiği anlaşılın adım, Orta-Doğuya mütâallik dış politika şartlarında herhangi bir değişimin neticesi midir? Böyle ise, mevzu bahis olabilecek değişimler nelerdir?

Yoksa, İsrail'in statüsünü yükseltmek amacıyla yaptığı bir teşebbüs ile ilgili midir? Böyle ise, Türkiye'nin, Orta-Doğuda yeniden tarafların birine kaydığı intibamı bırakacak bir hareketin Türkiye'nin menfaatine olmayacağı gibi, bütün bölgenin ve hattâ bizzat İsrail'in uzun vâdeli menfaatlerine aykırı düşeceği kanaatinde olduğumuzu ifade edelim. Bölgenin ihtiyacı ve İsrail'in menfaati, Orta-Doğuda, İsrail ile Arap devletlerinin uzun vâdede bir anlaşma zemini bulmalarıdır. Bunun için de Orta-Doğudaki husumetleri artıracak adımlardan sakınmak icabeder... Oysa, Türkiye'nin İsrail ile diplomatik münasebetlerini yeniden B. Elçilik seviyesine çıkarması, bütün Arap âleminde Türkiye aleyhine yeniden bir propaganda ve husumet cereyanına sebep vereceği şüphesizdir. Bundan ne kazanılacaktır?

Kanaatimizce bu mevzuya hiç dokunulmamalı ve Türkiye'nin Orta-Doğu siyasetinin değiştiği intibamı verecek herhangi bir adım atılmamalıdır.

Kruşçefin Mısır'ı Ziyareti

Bazı batı gazetecilerinin neticeyi küçümser gayretlerine rağmen, Sovyet Rusya Başbakanı Nikite Kruşçef'in 16 gün süren Mısır ziyareti Rusya Yönünden başarılı bir propaganda kampanyasına, Başkan Nasır için de maddî ve manevî kazançlara vesile olmuştur.

Bugün artık bütün az gelişmiş memleketlerde halk arasında devasa Asvan Barajının kimin tarafından inşa edilmekte olduğunu duymayan kalmamıştır. Sovyet Rusya, Batı dünyasının dış yardım politikasından farklı olarak Mısır ve Hindistan gibi stratejik yerlerde büyük projelere yardım yapmak suretiyle çok daha az para sarfederek büyük bir propaganda kazancı sağlamaya çalışmaktadır.

Sovyet dış yardımının ana gayesi yardım gören memleketleri komünistleştirmekten ziyade, Batı blokuna dâhil az gelişmiş memleketleri bitaraflığa teşvik veya hiç bir bloka dahil olmadıkları iddia eden bazı Afrika ve Asya memleketlerini de Rus dış politikasına hizmet eder hale getirmektir.

Kruşçef bu ziyareti esnasında bir yandan Arap dünyası ile olan bağlarını tak-

viye ederken, diğer taraftan da ihtilâl için olgunlaştığını düşündüğü Afrika'ya yakından seslenme fırsatını bulmuştur. Bilindiği gibi son zamanlarda Kızıl Çin ile Rusya Afrika'da taraftar toplama yarışını sürdürmektedir. Birkaç sene önceki gayretlerinde Kongo ve Gine'de başarısızlığa uğrayan Moskova Siyah Afrika'yı kendi hâline bırakmıştı. Fakat Çu-En-Lay'ın son Afrika seyahatından endişelenen Rusya bu bölgede tekrar bir hamle yapmak ihtiyacını hissetmiştir. Bu yarışmadan istifade etmesini bilen Kenya gerek Moskova ve gerekse Pekin'den yardım vaatleri almıştır.

Ziyareti sırasında Kruşçef, Kızıl Çin'den daha ihtilâlcî görünme gayreti içinde, başta İngiltere olmak üzere «Emperyalist Batı Devletleri» ne yabancı memleketlerdeki üslerini boşaltmaları için çatmış, halkı sömüren kırılları ve bir Arap nehri olan Şeria'nın sularını çalmaya kalkan İsrail'i sert bir lisanla azarlayarak Arap dinleyicilerinden bol bol alkış toplamıştır. Hattâ bir ara Asvan'da çalışan Rus teknisyenlerine kitap ederken Amerikalılar için aylardır kullanmadığı «düşmanlar» tâbirini bile kullanmıştır.

Başkan Nasır ve Mısır halkı sonunda gösterdikleri candan misafirperverliğin ve tezahüratın mükafatını fazlasıyla görmüşlerdir. Nitekim yayınlanan 18 sahifelik ortak bildiriye Mısır'ın 1965 senesinde başlayarak İkinci 5 Yıllık Planı için Rusya'nın uzun vâdeli ve düşük faizli 277.000.000 dolarlık bir yardım yapacağı hususu yer almıştır. Bu yardım çerçevesi içinde bazı ağır sınaî tesisler, hidro-elektrik fabrikaları inşa edilecek ve Rusya 4.200 hektarlık bir çöl parçasını nümüne bir çiftlik hâline getirecektir. 35.000 işçinin üç vardiye hâlinde çalıştıkları Asvan Barajı inşaatının birinci kısmı için şimdiye kadar 325.000.000 dolar sarfedilmiştir. 1970 senesinde baraj ikmal edildiği zaman Mısır'ın ekim sahasında % 30 nisbetinde bir artma olacak ve bu barajdaki enerji üretimi senede 10 milyar Kws'ı bulacaktır. Toplam malî portesi 1 milyar doları bulacak olan Asvan Barajı inşaatı projesi için Rusya'nın yapmakta olduğu yardım bu son yardım teklifinin dışındadır.

Silâh tedariki hususunda Nasır'ın esasen herhangi bir müşkülâtı yoktur. Rusya şimdiye kadar Mısır'a 1 milyar dolar tutarında silâh yardımı yapmıştır ve bu ziyareti sırasında Kruşçef, Mısır'a, istediği kadar silâh verileceğini bildirmiştir.

Komünist Partisi faaliyetinin kanunen yasak edildiği ve yüzlerce komünist Arabın hapislerde çürüdüğü bir memlekette Rusya'nın bu derece cömertçe yardım yapmasındaki bir gaye de Moskova'dan gelen yardımlara hiç bir şartın bağlı olmadığı ve sadece insanî gayelerle yapıldığı kanısını uyandırmaktır.

Kruşçef mutad olduğu üzere ziyareti esnasında yine bir çok potlar kırmaktan, gaflar yapmaktan geri kalmamıştır. Ya Afrika sıcağının verdiği yorgunluk veya hut da Irak'da binlerce komünisti insafsızca öldürten Mareşal Arif'in sınırlıdırıcı sözlerine bir cevap olmak üzere Kruşçef zaman zaman başta Nasır olmak üzere

re dinleyicilerinin tasvip edemeyeceği konuşmalar yapmıştır. Kruşçef Arap Milliyetçiliğinden ırkçı bir doktrin olarak şikâyet etmiş ve Arap Birliğinin emek sahibi bütün işçilere açık olmasını istemiştir. Bir ara Mareşal Arif'in Asvan Barajı inşaatını Arap Birliğinin sembolü olarak göstermesi, Kruşçef'i sınırlı bir halde «Sadece Arap Birliğinden bahsediyorsunuz. O halde biz Rusların burada işi ne? Tası tarağı toplayıp evimize mi gidelim? Ona ne şüphe, zira biz Arap değiliz» sözlerini söylemiştir.

Kruşçef'in konuşmaları esnasında Arap sosyalizmini ihtilâle ve sınıf mücadelesine teşvik etmesi bir komünist propagandası olarak bazı Mısır gazeteleri tarafından tenkid edilmiştir.

Hele başta Mısır olmak üzere hemen bütün Arap memleketlerine borç para dağıtan Kuveyt Emirini Kruşçef'in «emperyalist işbirlikçisi» olarak vasıflandırması Emir'in yakın dostu olan Nasır'ı çok müşkül duruma düşürmüştür.

Rusya'nın Batı dünyasından hububat satın aldığı şu sırada Kruşçef'in ziraat kalkınma ve modern ziraat usulleri hakkında alabildiğine akıl hocalığına kalkması da bazı alaylı tenkidlere sebep olmuştur. Gerçi Kruşçef gezisinin sonuna doğru kırıldığı bazı potları tamire çalışmışsa da notunun bir miktar kırılmasını önleyememiştir.

25 Mayıs sabahı Kruşçef'in Kahire'den çıkala Moskova'ya müteveccihen ayrılmasıyla sona eren 16 günlük seyahatin özet olarak bir muhasebesini yapmak icabederse; Başkan Nâsir - hiç bir bloka dâhil olmayan dış politika tutumunda herhangi bir değişikliğe sebep olacak tavizler vermeden - Rusya'dan külliyetli miktarda yardım koparmış ve Arap dünyasındaki liderlik mevkiini Kruşçef'in kesin desteğiyle de sağlamlaştırmıştır. Diğer taraftan Şeria nehri suları yüzünden İsrail'e bir çatışma vukua geldiği takdirde Rusya Batı Dünyasını nötralize ederek İsrail'in Araplar karşısında tek başına kalmasını sağlayabilecektir. Nâsir'in yegâne başarısızlığı Irak Başkanı Mareşal Arif ile Kruşçef'in arasını bulamamış olmasıdır.

Diğer taraftan Kruşçef, Batı Dünyasına kafa tutabilen bir Afrika devletinin nasıl cömertçe mükâfatlandırıldığını az gelişmiş memleketlere duyurma fırsatını bulmuş ve bu arada kendisiyle Afrika'da yarışmaya cür'et eden Kızıl Çin'in dış yardım rakamlarının güllünlüğünü ortaya çıkarmıştır.

Bu ziyaret vesilesiyle, Asvan Barajı inşaatının Rusya'ya verdiği ve daha da vereceği propaganda fırsatları, sekiz sene önce bu barajın inşasını finanse etmeyi reddeden Amerikan dış politikasının kısa görüşlülüğünü açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır.

sürülen nispetin gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı görüşünü savunmuşlardır. Üzerinde dikkatle durulması icabeden bu mesele hakkında düşüncelerimi aşağıda ifade etmek istiyorum.

Saniyen, kalkınma hızı dolayısıyla ortaya çıkan diğer meseleler vardır. 1963 yılında hava şartları o kadar müsait cereyan etmemiş olsaydı, gerçekleşecek netice ne olurdu? İlerde hava şartları değişirse, durum ne olacaktır? Plân, hava şartlarının normal olacağı faraziyesine göre yapılmıştır. Havanın muayyen bir senede iyi olması, o senenin kalkınma hızı üzerinde müspet tesir icra etmekle beraber, bu müsait şartların bütün plân devresi boyunca devam etmesini bekleyemeyiz. Şu halde, plân neticelerini ölçmeğe teşebbüs ederken, hava şartlarının tesirini bertaraf edilmeğe çalışmalıyız. Bu incelemede, üzerinde duracağım ikinci mevzu budur.

— I —

1963 yılında % 7,2 lik büyüme nispetinin gerçeğin üzerinde olduğu görüşü, Prof. Sadun Aren tarafından, "Sosyal Adalet" dergisinde ve Prof. Feridun Ergin tarafından "Türkiye İktisat Gazetesinde" savunulmuştur. Bazı hususlarda birleşen bu görüşleri aşağıda kısaca özetliyoruz.

Sadun Aren, % 7,2 lik kalkınma hızı hakkındaki şüphelerini şu üç mütalâaya istinat ettiriyor :

(a) % 7,2 lik artışın, ekonomik hayatın diğer göstergeleri tarafından doğrulanması lâzımdır. Bunların arasında, para arzının 1963 teki değişmesini biliyoruz. Bu % 8 dir. Sadun Aren diyor ki, şayet millî gelir 1963 te % 7,2 oranında artsaydı, aynı sene içinde fiyatların seviyesi ancak % 0,8 oranında, yani % 1 den az, artması lâzım gelirdi. Halbuki, aynı devrede toptan fiyat endeksinde % 4,2, İstanbul geçinme endeksinde % 6,5 lik artışlar olmuştur.

(b) İkinci mütalâa şudur : Plânda, % 7 lik kalkınmanın, ancak millî gelirin % 18 i oranında bir yatırım yapıldığı takdirde gerçekleşeceği kabul edilmiştir. Halbuki, 1963 senesinde yatırımların millî gelire oranı sade % 16,7 olmuştur. Buna rağmen, yüksek bir kalkınma hızı ancak, hava şartlarının çok müsait

İncelemeler

Kalkınma Hızı Etrafındaki Münakaşalar

Osman OKYAR

Malûm olduğu üzere, Plânlama Teşkilâtı 1963 yılında (plânın ilk yılı) plânın uygulanmasına ait bir rapor hazırlamış ve bu rapor, Yüksek Plânlama Kurulunda müzakere edilerek kabul edilmiştir.

Plânlama Teşkilâtı, bu raporunda, 1963 yılında, gayri-safi millî hasılabın, sabit fiyatlarla, % 7,2 nispetinde artmış olduğunu, diğer bir deyişle, plânın ilk senesinde, kalkınma hızının % 7,2 olduğunu ve fiilen gerçekleşmiş durumun plânda öngörülen % 7 nispetine nazaran, biraz daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Plânlama Teşkilâtı, bu neticede müsait iklim şartlarının tesiri altında, tarım sektörünün, beklenilenden daha fazla inkişaf etmiş olmasının

büyük hissesi olduğunu da kaydetmektedir. 1963 senesi sonlarına doğru 1964 programı yayınlanırken Plânlama Teşkilâtı 1963 senesinin neticeleri hakkında elde mevcut bilgileri açıklamış ve bu açıklamasında, 1963 yılında büyüme hızının % 6,4 nispetinde olduğunu bildirmişti. Anlaşılana, bu muvakkat rakamlar şimdi düzeltilmiş bulunmakta ve 1963 kalkınma hızı % 7,2 olarak tespit edilmiş bulunmaktadır.

Bu sonuncu rakamın ilân edilmesi üzerine, bu rakamın hakikî durumunu ifade edip etmediği hakkında bir tartışma başlamıştır. Bazı yazarlar, ekonomik faaliyeti gösteren diğer müşirlerin gidişi muvacehesinde, Plânlama Teşkilâtı tarafından ileri

gitmesinden ve 1963 te tarımsal üretimin geniş ölçüde artmış olmasından ileri gelebilir. 1963 tarımsal üretimi bu dercee fazla olsaydı, şu üç olay meydana gelirdi :

(1) 1963 ihracatı, 1962 ihracatından fazla olurdu. Halbuki durum tam tersidir.

(2) 1963 hububat ithalâtı, 1962 hububat ithalâtından az olurdu. Halbuki daha çoktur.

(3) 1963 gıda maddeleri fiyatları 1962 ye nazaran düşerdi. Halbuki durum tam tersidir. 1963 gıda maddeleri indeksi 1962 den daha yüksektir.

(c) Arenin üçüncü mütalâası şudur: Beş yıllık plânda, % 7 lik kalkınma hızının gerçekleşmesi, gelişmeyi köstekleyen bazı alanlarda köklü reformların yapılması ile mümkün görülmüştü. Oysa, iktisadî devlet teşekkülleri hariç, diğer sahalarda bünye reformu yapılmamıştır.

Prof. Feridun Ergin ise, kalkınma hızı mevzuundaki düşüncelerini 14 Mayıs 1964 tarihli Türkiye İktisat Gazetesinde ifade etmiştir. Feridun Ergin, millî hasıla istatistiklerinin, hakikî kıymet olarak bir yıldan diğerine ekonomide kaydedilen inkişafı ölçebilmesi için, iki şartın gerçekleşmesini zarurî görüyor : Evvelâ, çeşitli sahalarda iktisadî faaliyetleri aksettirebilecek sıhhatli istatistiklerin mevcudiyeti. Sonra, fiyat endekslerinin doğru olması.

Feridun Ergin, Plânlama Dairesinin, % 7,2 rakamına varmak için, altı ay evvel yayınlanmış hasıla rakamlarında bazı tashihler yaptığı ve bir yıl zarfında, fiyatların yalnız % 2 nispetinde pahalandığı faraziyesine istinat ettiği kanaatindedir. Halbuki, hakikî fiyat artışının, % 2 nispetinde olmayıp, % 5 ilâ % 9 arasında olduğu, geçinme endeksleriyle toptan fiyat endeksinden anlaşılacaktır. Hakikat öyle ise, Plânlama Dairesinin kalkınma hızı, güzel bir hayalden ibarettir.

Saniyen, Feridun Ergin, % 7,2 kalkınma hızının vukubulduğu bir memlekette gözle görülür bir ferahlığın olması ve ihracatın artması lâzım geldiği kanaatindedir. Oysa, bizde piyasanın düzelmediğini düşünenler ekseriyette olduğu gibi, ihracatta bariz bir durgunluk görülmektedir.

Kanaatimce, Sadun Aren ile Feridun Ergin tarafından kalkınma hızı hakkında ileri sürülen mütalâalar üzerinde ciddiyetle durulmalıdır. Bu görüşler, çeşitli sektörlerde güvenilir istihsal istatistiklerinin hazırlanmasının ve sağlam millî gelir istatistiklerinin mevcudiyetinin önemini bir kerre daha ortaya koymaktadır. Plânlamanın başarısı ve memleket ekonomisinin ilerlemesi için bu mevzuun önemi hayatîdir.

1963 yılında % 7,2 oranındaki bir kalkınma hızının vuku bulup bulmadığı hakkında hüküm verilmesinin, 1963 yılına ait millî gelir istatistiklerinin gerek cari fiyatlarla, gerek sabit fiyatlarla yayınlanacağı zamana tehir edilmesi icabettiği düşüncesindeyim. Şimdiden, bu rakamın aleyhine vaziyet alarak, bunun gerçeğin çok üstünde olduğu şeklinde bir görüşü zamansız buluyorum. Sadun Aren ile Feridun Ergin tarafından ileri sürülen mütalâaların bazıları hakkında düşüncelerimi ifade ederek, bu kanaatimin nedenlerini izah etmek istiyorum.

Evvelâ, para arzının artışı ile yatırımların millî gelirdeki oranı meselelerini ele alalım. 1963 e ait millî gelir rakamları, cari fiyatlarla millî gelir rakamı olsaydı, Sadun Aren'in yaptığı gibi, bunu, para arzındaki artış ve fiyat seviyesindeki yükselme ile kıyaslayarak, rakamın makul olup olmadığı hakkında bir kanaate varabilirdik, (yıl esnasında paranın tedavül hızının değişmediği faraziyesini kabul etmek şartıyla). Fakat elimizdeki 1963 rakamı, 1961 fiyatlarına göre hesabedilmiş, yani sabit fiyat esasına göre hazırlanmış bir rakamdır. 1963 teki para arzında ve fiyat seviyesindeki yükselmelere dayanarak, bu rakamın makul olup olmadığını kestirmeğe imkân yoktur. Sadun Aren'in yapmak istediği tarzda bir kıyaslamayı yapabilmek için cari fiyatlarla 1963 millî gelir rakamını beklemek lâzımdır.

Yatırımların millî gelirdeki oranının 1963 yılında % 18 değil de, % 16,7 olması meselesine gelince, evvelâ yatırım ile gelir artışı arasında her zaman çok mutlak ve matematik bir münasebetin bulunduğunu kabul etmenin doğru olacağı kanaatindeyim. Plânda kullanılan sermaye - hasıla katsayısı, olsa olsa, çok çeşitli ve münakaşalı veri ve değerlerin

bir ortalamasıdır. Nitekim, Sadun Aren'in de kabul ettiği gibi, ziraf istihsalde önemli değişmeler, katsayının tatbik kabiliyetini önemli ölçüde etkileyebilir. 1963 teki ziraf istihsal bu katsayıyı değiştirecek çapta olmuş mudur? Bu hususta, Aren'in dayandığı mütalâalara iştirak edemiyorum. Filhakika, 1963 ihracatının düşük olması, bilhassa tütün ve maden ihracatının düşük olmasından ileri gelip, hububat ihracatı ile ilgili değildir. Oysa, 1963 te istihsal önemli ölçüde artan madde hububat olup, bu madde grubundaki başlıca kalemlerin Türkiye'den ihraç edilmemekte olduğu malûmdur. Hububat ithali ise, Amerika ile yapılan Surplus anlaşmalarına göre cereyan etmekte olup, ithal edilen miktarın memleketteki istihsal ile doğrudan doğruya bir münasebeti yoktur. 1963 te bir hububat fazlası vuku bulmuş ve bu fazla Toprak Ofisinde stok artışı şeklinde tecelli etmiştir.

Feridun Ergin'in düşüncelerine gelince, sabit fiyatlarla 1963 millî gelir rakamını hazırlarken, Plânlama Dairesinin 1963 te % 2 lik bir fiyat artışına istinat ettiği hususundaki görüşünün doğru olup olmadığını bilmiyorum. Nazarî olarak, plânlamanın 1963 için verdiği rakamın 1961 fiyatlarına göre hesabedilmiş olması ve dolayısıyla 1963 teki fiyat artışlarını aksettirmemesi icabeder. Galiba, Feridun Ergin, 1963 te millî gelir hesabına giren bazı kıymetlerin, 1961 kıymetlerine irca edilirken, hakikî kıymet veya fiyat değişmesini aksettirmeyen endeksler ile amel edildiğini düşünmektedir. Millî gelir hesaplarında kıymetlerin sabit fiyatlara irca amelîyesi, çeşitli sektörlerde göre farklı şekillerde yapılıyor. Bazı sektörlerde kullanılan deflatör hakkında Ergin'in itirazları olması mümkündür. Bu mevzuun anlaşılması da, ancak cari fiyatlarla 1963 hesabının ilânı ile mümkün olur. Sabit fiyatlarla hesapta şimdiden, yanlış deflatörün kullanılmış olduğunu ileri sürmek imkânsızdır. 1963 te ihracatın artmaması mevzuuna yukarıda temas ettim. Bunun hususî sebepleri olabilir ve bu hâdiseden millî gelirin muayyen nispette artmamış olduğu neticesini çıkarmak pek ihtiyatlı bir hareket olmaz. Piyasanın düzelmemiş olduğu hakkındaki mütalâalar

daha ziyade subjektif mahiyette olup çok münakaşalıdır.

Kanaatimi hülâsa etmeğe çalışayım : 1963 kalkınma hızı hakkında hüküm vermek için henüz elimizde kâfi veri yoktur. Bu durum, gerek millî gelir istatistiklerinin daha gerekçeli ve mufassal bir şekilde ilân edilmesi, gerek diğer istihlal istatistiklerini sür'atle güvenilir bir şekilde yayınlanması lüzumunu ortaya koymaktadır. İstatistik gayretimizi arttırmalıyız.

— II —

Esasen belki beş yıllık plân içinde bir tek yılın neticesine, ne olursa, olsun, fazla önem vermek yerinde değildir. Yeni bir devrenin henüz ilk yılı mevzuubahistir. Üstelik 1963 yılında fevkalâde müsait hava şartları hüküm sürmüştür. Asıl önemli olan cihet, beş yıl zarfında, kalkınma plânındaki hızın tutturulması meselesidir. İlk yılın rakamlarından, önümüzdeki devre hakkında fazla kesin neticeler çıkarmak doğru olmayabilir. Her halde, aşırı bir iyimserliğe kapılıp, plânın ilk yılında, derpiş edilen büyüme hızının aşılmasını vesile addederek, plânın başarı ile uygulanmakta olduğu ve herşeyin yerinde olduğu intibamı yaymak ihtiyatsızlık olur.

1962 ve 1963 yıllarında kaydedilen kalkınma hızlarının tatminkâr oluşunda, tesadüfî olan iki hususun önemli payı olduğunu unutmamalıyız. Birinci nokta, başlangıç yılı olarak alınan 1961 yılının bir depresyon ve alçak istihlal yılı olmasıdır. İkinci nokta da, 1962 ve bilhassa 1963 yıllarında, hava şartlarının fevkalâde müsait geçmiş olmasıdır. 1962 ve 1963 yıllarında % 6-7 civarında kalkınma hızlarının kaydedilmiş olmasında yukarıdaki noktaların önemi büyük olmuştur.

Ziraat bakımından kötü bir yıl olan 1961 in, başlangıç yılı olarak kullanılması, sonraki kalkınma hızlarının fazla yüksek görünmesine sebep oluyor. Halbuki 1962 deki kaydedilen artışın çoğu, 1961 deki kaybın telâfisi mahiyetindedir. Normal bir ziraat yılı olan 1960 ı, baz senesi olarak kullandığımız takdirde, gerçeğe belki daha yakın bir durum ortaya çıkacaktır. Böyle hareket edince, 1960 - 1963 devresinde gayri-safi millî hasıladaki mecmu artışın % 10,8 veya

senede % 3,5 olduğu neticesine varırız.

Aşağıdaki tabloda, kalkınma plânı ile yıllık programlarda verilen millî gelir istatistiklerini kullanarak, 1960 dan itibaren ziraat sektöründe ziraatten gayri sektörlerde hasıla rakamlarını, artış nispetlerini ve plânın ortalama hedeflerini veriyoruz.

Ziraat sektörü ile ziraatten gayri sektörlerde büyüme (1961 fiyatları ile, milyar TL. olarak)

	1960	1961	1962	1963
Ziraat sektörü	18.376	17.307	18.276	19.117
(Endeks)	100	94,2	99,5	104,3
% değişme	—	— 5,8	+ 5,6	+ 4,6
Plânda büyüme hedefi				4,2
Ziraatten gayri sektörler	31.565	31.774	33.744	36.238
(Endeks)	100	100,7	106,9	114,8
% değişme	—	+ 0,7	+ 6,2	+ 7,4
Plânda büyüme hedefi				+ 9,5

Görülüyor ki, 1961-63 arasındaki millî gelir artışında, ziraat gelir artışının plân hedeflerinin üzerinde seyretmesinin, önemli rol oynamıştır. Ziraatte artışın aşağı yukarı tamamı hububattaki artıştan ileri gelmektedir. 1961 ile 1963 arasında ziraatın diğer şubelerinde, sınaî bitkiler, meyvalar, sebzeler ve hayvancılıkta, kayıp ve kazançlar birbirini telâfi etmiş ve önemli bir artış olmamıştır. (Bu bilgiler, 1964 programından alınmış olup, daha yeni olan ve fakat teferruatı ile yayınlanmamış olan 1963 uygulaması raporundaki rakamları ihtiva etmiyor).

Görülüyor ki 1962 ve 1963 senelerinde ziraat hasılatının artışı ve dolayısıyla millî gelir üzerindeki etkisi, çok geniş ölçüde, hububattaki artışa dayanıyor.

O halde, karşımıza şöyle bir mesele çıkıyor : Millî gelirden tatminkâr artış hızına sebep olan bu faktör (müsait hava şartlarının tesiri altında hububat istihsalinin artışı) önümüzdeki devrede tesirini göstermeğe devam edecek midir? Bunu beklememiz doğru olur mu? 1950-1960 devresinin ilk yıllarını hatırlarsak ve ilk senelerde iyi mahsulleri fena mahsuller takip ettiğini düşünürsek, hava şartlarının tekrar değişebileceğini ve hububat istihsalini mütessir edeceğini hesaba katmakta mutlak zaruret olduğunu görürüz.

1964 senesinde ziraat istihsalin

ne olacağını henüz bilmiyoruz. İyi olabileceğini gösteren bazı emareler mevcut olmakla beraber, bunlar kati olmaktan uzaktır. Halbuki 1964 programında ziraat için, gene normalin üzerinde bir artış beklendiğini de kaydedelim.

Diğer taraftan, ziraatten gayri sektörlerde iki senedir kaydedilen ar-

tışların, plân hedeflerinin altında kaldığı da, unutulmaması gereken önemli bir noktadır. Plân, bu sahada yıllık artış olarak % 9,5 hedefini kabul ettiği halde, 1962 deki artış nispeti % 6,2 ve 1963 teki % 7,4 olmuştur.

Yukarıdaki tahlil neticesinde, umumî durumun, global rakamların tesiri altında zannedilebileceği kadar parlak olmadığı kanaatine varıyoruz. Ziraate ve bilhassa hububata fazla bel bağlamanın tehlikesi ortadadır. Son yılların mecmu büyüme hızı devam ettirilecek ise, ziraatten gayri ve bilhassa hububattan gayri ekonomi sektörlerinde, şimdiye kadar kaydedilenlerden daha yüksek istihlal artışları meydana getirmek zordur.

Kim dergisi refikimizin 1 inci yayını kutlar başarılar dileriz.

FORUM

İktisadi Devlet Teşekkülleriyle, Müesseseleri ve İştirakleri Hakkında Kanun

Ali BOZER

I — Giriş :

21 Mart 1964 tarihli Resmî Gazete ile, İktisadî Devlet Teşekkülleriyle Müesseseleri ve İştirakler hakkında 440 sayılı Kanun yürürlüğe girmiş bulunuyor. Bu Kanun memleketimiz için hayati bir değer taşımaktadır. Gerçekten adı geçen Kanun ile adetleri 170 e baliğ olan iktisadî devlet teşekkülü ve devlet sermayesinin iştirak bulunan 150 civarında ortaklık reorganize edilmektedir. Sınai üretimimizin takriben yarısına yakın bir kısmı bu teşekkül, müessese ve iştirakler tarafından sağlanmaktadır. Buralarda 170.000 işçi ve 120.000 memur çalışmaktadır. Bu teşekkül, müessese ve iştiraklerin 1963 bütçe yılı başında kaydı aktif değerleri 36,8 milyar TL. dir. Bu teşekkül, müessese ve iştiraklerin ekonomimizdeki enflasyonist tesirleri de malûmdur. Bunların 5,4 milyar liralık borçları, 154 sayılı Kanunla Hazine tarafından deruhte edilmiştir. Diğer taraftan bu teşekkül, müessese ve iştiraklerin kuruluşları belli bir esasa bağlanmamıştır ve teşekküller bağımsız olarak çalışmamaktadırlar. Teşekkül ve müesseselerin idare ve denetimi iyi bir şekilde yapılmamakta olup, teşekkül ve müesseseler arasında koordinasyon suzluk vardır. Nihayet bu teşekkül ve müesseseler sermaye yetersizliği ile karşı karşıyadırlar ve muhasebeleri yeknesak bir esasa bağlı değildir. Memleketimiz için bu kadar hayati önemi haiz olan bu teşekkül ve müesseselerin içinde buldukları kötü duruma nihayet vermek maksadıyla 440 sayılı Kanun yürürlüğe konmuştur.

II — İktisadî Devlet Teşekkülleri, Müesseselerin, İştiraklerin Kstasları:

440 sayılı Kanunda İktisadî Devlet Teşekkülleri ve müesseseleri için 3460 sayılı Kanundan farklı kıstaslar öngörülmüştür. Ayrıca iştirakler hakkında özel hükümler sevk edilmiştir. Adı geçen Kanun, iktisadî devlet teşekkülü veya devlet teşekkülleri hususunda sermaye kıstasından hareket etmiş bulunuyor. İktisadî devlet teşekküllerinin reorga-

nizasyonu hususunda yapılan ilk çalışmalarda, iktisadî devlet teşekkülünün tanımında sermaye kıstası yerine, teşekküllerin kanunla kurulmuş olmaları kıstası esas alınmıştır. Bu kıstas kanunlaşmış olsaydı, sermayenin devlet tarafından sağlanıp sağlanmadığı nazara alınmaksızın kanunla kurulan bütün teşekküllerin iktisadî devlet teşekkülü sayılması ve iktisadî devlet teşekküllerine ait idare ve murakabe sistemine tâbi tutulmaları gerekirdi. İsbetli bir çalışma neticesinde, bu kıstas yerine iktisadî devlet teşekküllerinin tanımında sermaye kıstası tercih edilmiştir. Ancak, kanunda sermaye kıstasının yanında yardımcı mahiyette olmak üzere, daha başka kıstaslara da yer verilmiş olduğunu görüyoruz. 440 sayılı kanuna göre, sermayesinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte devlete (genel ve katma bütçeli idarelere) ve iktisadî devlet teşekküllerine ait olup, iktisadî alanda ticarî esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan ve kuruluş kanunlarında bu kanuna tâbi olacakları belirtilen teşebbüslere, iktisadî devlet teşekkülü, dênilmektedir. Görülüyor ki, iktisadî devlet teşekkülünün tanımında sermayeden başka, teşebbüsün ticarî esaslara göre faaliyette bulunması ve kuruluş kanunlarında 440 sayılı Kanuna tâbi olacaklarına dair kaydın mevcudiyeti gerekmektedir. Hemen ifade edelim ki, bu kıstasların da tatminkâr olduğu veya hukuk sistemimizi zedelediği söylenemez. Bugün anonim şirket şeklinde kurulmuş olup, sermayesinin yarısından fazlası devlete ve bir kısmı ise özel sektöre ait bulunan teşebbüsler vardır. 440 sayılı Kanunla bu gibi anonim şirketler de iktisadî devlet teşekkülü hâline getirilecektir. Bu gibi anonim şirketlerin 440 sayılı Kanunun kapsamı dışında olduğu fikri, kanunun gerekçesi ve metni karşısında savunulamaz. Gerçekten 440 sayılı Kanunun 4. maddesi, bakanlıkların, kendilerine bağlı teşekküllerin kuruluş kanunlarını en geç bu kanunun yürürlüğe girdiği günden başlayarak 6 aylık süre içinde hazırlayacaklarını âmir bu-

lunmaktadır. Her halde kuruluş kanunları hazırlanmadan anonim şirket şeklinde kurulan müesseseleri 440 sayılı Kanunun kapsamına almak hatâlidir ve sakat hukukî muamelelerin yapılması sonucunu doğurur. Bir zorlama eseri olarak 440 sayılı Kanunu sadece kanunla kurulmuş müesseselerin reorganizasyonuna inhisar ettirmek de mümkündür. Bu yorum tarzı 440 sayılı Kanunun mahiyetine aykırı olmakla beraber, 440 sayılı Kanunu Anayasa karşısında muteber bir hâle sokmaktadır. Aksi halde 440 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu iddiası ileri sürülebilir. Gerçekten, Anayasanın 39. maddesinde akîit yapmak ve şirket kurmak serbestisi teminat altına alınmıştır. 440 sayılı Kanunla özel sektörün sermayedar bulunduğu bazı anonim şirketler statülerini değiştirecek ve özel sektörün azınlık hakları himayeden mahrum kalacaktır.

Bilindiği gibi, hissedarlar, anonim şirketlerin idaresine, anonim şirket genel kurulları, idare heyetleri ve murakabe kurulları vasıtasıyla hâkim olurlar. Halbuki, anonim şirket şeklinde kurulmuş bulunan bir işletme, sermayenin yarısından fazlasına devletin sahip olması sebebiyle iktisadî devlet teşekkülü hâline getirilecek olursa, özel sektör hissedarının anonim şirket mekanizması içinde hukukunu savunması imkânsız hâle gelir. Zira 440 sayılı Kanun, genel kurulları kaldırmakta, idare heyetlerinin teşekkül tarzını değiştirmekte ve iktisadî devlet teşekkülünü farklı bir denetime tâbi tutmaktadır. Bu mülahazaların ışığı altında, 440 sayılı Kanunun 6. maddesi de Anayasa'ya aykırıdır, denebilir. Gerçekten, adı geçen maddeye göre «Devlet veya teşekküllerin iştirak ettiği ortaklıklardaki kamu hissesinin % 50 nin üstüne çıkması hâlinde şirket bu durumun hâsil olduğu takvim yılını takiben 3 yıl için eski statü ile yönetilir. Kamu hissesi bu müddetin sonunda % 50 nin altına düşürülmediği takdirde, ortaklık iktisadî devlet teşekkülü hâline getirilir. «Kanun koyucu devlet iştirakinin % 51 den fazla olduğu teşebbüslerde, bu teşebbüslerin anonim şirketlerdeki esaslardan farklı bir şekilde yönetilmesi esasını benimsemekle karma ekonomi gereklerine de aykırı hareket etmiştir. Zira devletin % 50 den fazla iştiraki bulunan teşebbüslere, 440 sayılı Kanunun sistemi karşısında özel sektörden sermaye sağlamağa imkân yoktur. Bu sistem daima devletin % 50 den fazla iş-

tiraki bulunan işletmelerde yalnız başına kalmasına müncer olacaktır. Halbuki karma ekonomi sadece özel ve kamu sektörünün yanyana bulunması mânasını ifade etme; aynı zamanda bir teşebbüsde her iki sermayenin de birlikte bulunması mânasına gelir. 440 sayılı bu Kanun özel sektörü kamu sektöründen uzaklaştırmakta ve hattâ özel sektörle kamu sektörünün birlikte bulunduğu teşebbüslerde (m i k s t t e ş e b b ü s l e r) özel sektörün menfaatlerini koruma imkânını bertaraf etmektedir. Nitekim, kanun koyucu, bu hususu, Kanunun 34. maddesinde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan faydalanan gerçek ve tüzel kişileri 440 sayılı Kanunun dışında bırakmak suretiyle zımnen kabul etmiştir. Yabancı sermaye, hiç bir zaman, yerli sermayeden imtiyazlı bir duruma mazhar olmamalıdır. Yabancı sermaye için önemli olan cihet, istikrarlı bir ortam içinde çalışmak ve sağlanan kârı veya tasfiye hâlinde, tasfiye payını transfer edebilmektir. Bunun dışında yabancı sermayeye tanınan imtiyazlar sadece kapitülasyon rejiminin ihyasına vesile olur. Kanun koyucu, yabancı sermayeyi yerli sermayeden imtiyazlı bir duruma sokmak istememiştir. Ancak yabancı sermayeyi 440 sayılı Kanunun kapsamı dışında bırakan kanun koyucu, bu kanunun özel teşebbüsü ürktücü bir mahiyet taşıdığını zımnen kabul etmiştir.

440 sayılı Kanunda devlet ve iktisadî devlet teşekküllerinin iştirakleri hakkında da hüküm sevk edilmiştir: «Devlet ve teşekkül iştirakleri, devlet ve iktisadî devlet teşekküllerinin sermayelerinin yarısına veya daha azına sahip buldukları, özel hukuk hükümlerine göre kurulan ortaklıklardaki hisselerdir.» Dikkat edilecek olan cihet, ortaklığın kendisinin iştirak şeklinde tavsif edilmemiş olmasıdır. İştirak terimi ile, devlet veya iktisadî devlet teşekkülünün belirli bir ortaklıktaki hissesi ifade edilmek istenmiştir. 440 sayılı Kanuna göre yapılacak idare ve denetim de bu hisse bakımındandır. Ortaklık özel hukuk hükümlerine göre kurulabileceğinden herhangi bir şirket statüsüne bürünebilir. Devlet iştiraki ile teşekkül iştiraki çeşitli yönlerden, özellikle kuruluş yönünden, değişik hükümlere tâbi tutulmuştur.

Devlete ait teşekküllere bağlı ve tüzel kişiliği haiz olup da, sermayesinin tamamı devlete ait teşekküller tarafından sağlanan işletme veya işletmeler grupuna da, 440 sayılı Kanunda

müessese» tâbir edilmektedir. Görüldüğü üzere, müesseselerin sermayesinin tamamı, devlete ait iştirakler tarafından sağlanmaktadır. İktisadî devlet teşekkülleriyle müesseseler bir grup olarak, iştirakler ise başka bir grup olarak mütalâa edilmektedir.

440 sayılı Kanunla kuruluşları belirli bir esasa bağlanmamış bulunan teşekkül, iştirak ve müesseseler bu kısıtlar etrafında toplanmaktadır. Bilindiği gibi 440 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden evvel mevcut teşebbüsler 4 grup etrafında toplanmakta idi :

(a) 3460 sayılı Kanuna tâbi olan iktisadî devlet teşekkülleri (Sümerbank, Ziraat Bankası, Etibank, Toprak Mahsulleri Ofisi, Ziraî Donatım Kurumu, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, PTT., Devlet Demiryolları, Devlet Malzeme Ofisi, T. Demir ve Çelik İşletmeleri, T. Sellüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi ve T. Kömür İşletmeleri Kurumu),

(b) Millî Korunma Kanununa göre kurulanlar (Petrol Ofisi, Et Balık Kurumu),

(c) Özel kanunla kurulup, ekonomik faaliyette bulunanlar (Millî Piyango, İller Bankası ve Amortisman ve Kredi Sandığı),

(d) Ortaklıklar : Ortaklıkları iki grupta toplamak mümkündür. Birinci grupta özel kanunla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan ortaklıklar mütalâa edilebilir (Emlak ve Kredi Bankası, Halk Bankası, Denizcilik Bankası, Vakıflar Bankası, T. Petrolleri Anonim Ortaklıkları ve T. Havayolları A. O.). İkinci grupta da Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan ortaklıklar yer alır.

440 sayılı Kanun, özellikle Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan ortaklıklar bakımından Anayasa'yı ve azınlık haklarını ihlâl edici mahiyettedir. Kaldı ki, 440 sayılı Kanun bu teşekküllerin hepsini belirli bir esasa bağlamaktan da uzaktır; özellikle İller Bankasının iktisadî devlet teşekkülleri arasında mütalâa etmek mümkün değildir.

III — İktisadî devlet teşekküllerinin, müesseselerin, iştiraklerin idaresi ve denetimi:

440 sayılı Kanun; teşekküllerin, iştiraklerin ve müesseselerin idare ve murakabesi bakımından da ilgi çekici hükümler sevk etmektedir: Teşekküllerin yönetim kurulu 3 kişiden ibaret olup bunlardan birisi umum müdür, diğerleri de Bakanlar Kurulu tarafından tâyin

edilecek 2 üyeden ibarettir. Bu üyelerden bir tanesini Maliye Bakanlığı, diğerini de ilgili Bakanlık inha etmektedir. Bu tâyin şekli iktisadî devlet teşekküllerinin siyasi tesir altında kalmalarına müncer olabilir.

Sanayi, tarım ve ulaştırma alanlarında çalışan teşekküllerden geniş ölçüde işçi çalıştıranların yönetim kurullarında bir işçi üye bulunmaktadır. Ayrıca özel sermayenin teşekküllerdeki hissesi % 15 i aştığı takdirde, özel teşebbüs de bir temsilci bulundurmamak hakkını haizdir. Özel sermaye hissesi sahipleri tarafından seçilen yönetim kurulu üyeleri dışında kalanlar kaide-ten başka bir işle uğraşamazlar. Bu konuda üniversite ve yüksek okullar ile orta dereceli okullarda ve bu okullara bağlı birlik ve kurumlar tarafından açılan kurslarda öğretmenlik yapanlar hakkında istisnâ bir hüküm sevk edilmiştir. Ayrıca İşçi Sigortaları Kurumu Yönetim Kurulunda veya teşekkülün faaliyeti ile ilgili sosyal, meslekî ve benzeri kuruluşlarla, teşekkül mensuplarının sosyal gaye ve yardım gayesiyle kurdukları dernek, sandık ve benzeri kuruluşların yönetim ve denetim kurullarında görev alanlar madde hükümünden istisna edilmiştir. Ayrıca 32. maddenin 3. fıkrasında da bir istisna koyulmuş bulunmaktadır. İktisadî Devlet teşekküllerinin genel müdür ve yardımcılarının hakkında öngörülen şartlar (Md. 10) yönetim kurulu üyeleri için de söz konusudur. Bununla beraber bankacılık mesleğinde yeterlikleri görülmüş olan genel müdür yardımcılarının hakkında istisnâ hüküm sevk edilerek bunların müktesep hakları tanınmıştır. Sadece bankacılık dalında çalışan genel müdür yardımcılarının müktesep haklarını tanıyan bir hükmü mânasını izah etmek güçtür. Bu hükmü, kanunların genelliği prensibiyle de bağdaştıramayız.

İştiraklerin idaresi hususunda da özel hükümler sevk edilmiştir. Devlet hissesinin % 15 den fazla olduğu ortaklıklarda yönetim kurullarında Maliye Bakanlığını temsilen bir üye bulundurulmaktadır. Teşekkül hissesinin % 15 den fazla olduğu ortaklıklarda teşekkül temsilcisi bulundurulabilir. İştiraklerde işçi temsilcisi bulundurulup bulundurulmayacağı hakkında kanunda sarıh bir hüküm yoktur. Ayrıca iştiraklerin genel müdür veya yardımcılarının evsafı da tâyin edilmemiştir. Esasen iştiraklere taallûk ettiği nisbette, bu gibi hükümlerin sevki gerekmezdi.

Müesseselerin idaresi hususunda 12. maddede hüküm sevk edilmiştir. Müesseselerde de, Bakanlar Kurulunca gösterilen hallerde, işçi üye yönetim kuruluna atanabilir. Müesseselerdeki yönetim kurulu üyeleri ile umum müdürlerin haiz olması gereken şartlar tâyin edilmemiştir.

Murakabe konusunda özellikle teşekküllerin murakabesine önem verilmiştir. Teşekküllerin murakabesi çeşitli yönlerden yapılmaktadır: Önce, teşekküllerin uzun vâdeli ve yıllık yatırım ve finansman programları kontrola tâbi tutulmuştur. Bu programların hazırlanması konusunda, Maliye Bakanlığına önemli bir yer verilmiştir. Maliye Bakanlığı yatırım ve finansman programlarının ne şekilde hazırlanacağını, Devlet Plânlama Teşkilâtı ile teşekküllerin ve yüksek denetleme kurulunun mütalâalarını almak suretiyle tesbit eder. Teşekküllerin yıllık yatırım ve finansman programları, Bakanlar Kurulu Kararının bakanlıklarca teşekküllere tebliği ile kesinleşmektedir. Yatırım projelerinin hangi sürelerde hazırlanacağı ve Maliye Bakanlığı'na intikal edeceği ayrı bir madde halinde düzenlenmiştir. Gerek yönetim kurulu üyesi tâyinine, gerek yatırım programlarının yapılmasına ilişkin olan hükümler, bize 440 sayılı Kanunun Maliye Bakanlığı'nı fazlasıyla yetkili kıldığı ve hattâ Devlet Plânlama Teşkilâtının üzerine çıkardığı intibakını uyandırmaktadır. Küçük tamamlama yatırımları ve idame masrafları hakkında, gerekli sürati temin etmek maksadıyla, 16. madde hükmü sevk edilmiştir. Teşekküllerin öz kaynaklarından finanse edilecek projelerin maliyeti 5 milyon lirayı aşmadığı ve yapılmamaları halinde teşekkülün verimli çalışmasını aksatacak mahiyette olan tamamlama yatırımları yönetim kurulunun teklifi, ilgili bakanlığın uygun görmesiyle; yapılmamaları halinde teşekkülün verimli olarak çalışmalarını aksatacak mahiyetteki idame ve yenileme yatırımları ise, yönetim kurullarının kararıyla yapılmaktadır. Kanunda, teşekküller hakkında sevk edilen bu esasların müessese yatırımlarına da şâmil olacağına dair bir hüküm yoktur. İştirakler, bünyeleri itibarıyla, bu prosedürün dışında bırakılmıştır. Ayrıca teşekküllerin bilânçoları ve netice hesapları Maliye ve Ticaret Bakanlıkları ile Yüksek Denetleme Kurulunun mütalâaları alınmak kaydıyla, ilgili bakanlık tarafından hazırlanacak örneklerle yapılmaktadır. Bu hükmün

müesseseler hakkında uygulanacağı ifade edilebilir. Teşekkül ve müesseseler malî, idarî ve teknik yönden Yüksek Denetleme Kurulunca denetlenmek tedir. Devlet iştiraklerinin bilânço ve netice hesapları, genel bütçe gerekçesine eklenerek Büyük Millet Meclisine sunulmakta; teşekkül iştirakleri ise, teşekkülün yıllık bilânço ve netice hesapları cetveline bağlanmaktadır.

IV — İktisadî devlet teşekkülleri, müesseseler ve iştirâklerinde çalışan personel :

440 sayılı Kanuna tâbi müesseselerde çalışan personel hakkında özel bir rejim yaratılmıştır: Bu personel 7244 sayılı Kanuna tâbi değildir. Teşekkül-genel müdürleri, yardımcıları, yönetim kurulu üyeleri ve müessese müdürleri sözleşme ile çalışabilirler. Ayrıca bazı kilit personelin istihdamı da mukaveleyle bağlanabilir. Mukavele ile istihdam cihetine gidilmeyen hallerde bu personele, 7244 sayılı Kanunun hükümlerine tâbi olmaksızın, Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek miktarda tazminat verilmektedir. Teşekküllerin personeline verilecek ikramiyeler hakkında 30. maddede hüküm sevk edilmiştir. Özellikle, olağanüstü gayret sarfedenler dışında kalan kimselere verilecek ikramiye plâtonik bir mahiyet taşımaktadır. Zira ikramiye herhalükârda bir aylık ücret tutarını aşmıyacaktır.

V — Sonuç :

Ana hatlarıyla açıkladığımız 440 sayılı Kanunun hükümlerinin intibakını sağlamak maksadıyla «İktisadî Devlet

Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu» kurulmuştur. Bu komisyon 440 sayılı Kanunun geçici 1. maddesiyle kendisine verilen vazifeleri yaparak, iktisadî devlet teşekküllerini, müesseseleri ve iştirâkleri bu kanun hükümlerine uyduracaktır. Bu komisyonun çalışması neticelerini almadan 440 sayılı Kanunun hedefine ne dereceye kadar ulaştığı hususunu tâyin etmeğe imkân yoktur. Ayrıca 440 sayılı Kanunun uygulanmasını düzenlemek üzere hazırlanması gereken Tüzük de henüz yayınlanmamıştır. Teşekkül ve müesseselerin denetimi esaslarını gösteren kanun da çıkmamıştır. Bütün bu eksiklikler, 440 sayılı Kanunu, şimdilik bir iskelet şeklinde mütalâa etmemiz neticesine müncer oluyor. Bununla beraber, 440 sayılı Kanun, muhasebe sistemlerini birleştirmek, tatminkâr ücretli personel istihdam etmek ve teşekkülleri mal ve hizmet fiyatlarını tesbit hususunda serbest bırakmak ve teşekkül ve müesseseler arasında koordinasyonu sağlayıcı hükümler sevk etmek ve teşekkül ve müesseseleri Sayıştay vizesiyle Artırma ve Eksiltme Kanunu dışında bırakmak bakımından isabetli bir teşrif tasarruf olarak mütalâa edilebilir. Ancak kanunun, müesseseler hariç, Türk Ticaret Kanunu kuruluşlarını inkâr etmesi ve bu suretle özel sermayenin kamu sermayesi ile birlikte çalışması imkânlarını ortadan kaldırması ve ağır bir idarî vesayet tesis etmesi, özellikle Maliye Bakanlığının müdahalesini aşırı bir hâle getirmesi müsait bir ortam yaratması kanunun aksayan tarafları olarak belirtilebilir. Bu mahzurları iktisadî devlet teşebbüslerinin verimlilik esaslarına göre çalışmasını da önler. Ayrıca, ileride çıkarılacak kanunlarla, sermayesi devlete veya iktisadî devlet teşekküllerine ait teşebbüslerin, Türk Ticaret Kanunundaki sermaye şirketi tiplerine göre, filial teşekküller kurması yoluna mecburen gidilecek ve bu suretle teşekküllerin kuruluşları bakımından arz edilen yeknesak sistem bozulacaktır. Gerçekten, Radyo ve Televizyon Kurumu Kuruluş Kanununda benzeri istisnâ hükümlere şimdiden tesadüf edilmektedir. Özel teşebbüsü kamu teşebbüsünden uzaklaştırdığımız ve Türk Ticaret Kanunu kuruluşlarına itibar göstermediğimiz takdirde, teşekkül ve müesseselerin, bir takım kanunî tedbirlerle verimlilik esaslarına uygun bir şekilde çalışacağını sanmak hatalı olur.

SİYASİ TARİH

1788 - 1860

Yazan :

Prof. Dr. Fahir H. Armaoğlu

850 sahife, fiyatı 50 T. L.

İsteme adresi :

Siyasal Bilgiler Fakültesi
Yayın Memurluğu

Ne Diyorlar

Köy Kalkınması İçin Bir Çalışma

Amir BİRJANDİ

Iran Millî Eğitim Bakanlığı
Müsteşarı

Majestelerinin liderliği altında, İrandaki özlü ve ana «formlar yapılmaktadır». En önemli projelerden biri Eğitim Görevlileridir. Bu proje, en önemli meselelerden birini; köylü nüfusun eğitimi vasıtasıyla memleketin bütün insan gücünün kullanılmasını ele almaktadır. Bu proje çok önemlidir. Çünkü halk yeteri kadar eğitilmedikçe hiçbir reform onlar tarafından anlaşılabilir ve desteklenemez.

Meseleler :

Iran'ın bütün nüfusunun yüzde yetmişinden fazlasının (takriben 22.000.000 kişi) 50.000 kadar tecrit edilmiş köyde yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu insanlar memleket ekonomisinin yüzde otuzundan fazlasını istihfaz etmektedirler ama, İranlı çiftçilerin hayat şartları çeşitli sebeplerle çok fakirdir. Son derece istismar edilmişlerdir. Krediler ancak çok yüksek faizlerle para verenlerden alınabilmektedir. Yaşama şartları ve imkânları sıhhi olmayan şartlardan ve tıbbî imkânların eksikliğinden dolayı çok kötüdürler. Modern ziraf vasıtalar ve metotlar bilinmediğinden sermaye kıtlığı çekildiğinden dolayı da ziraf istihfaz düşüktür. Bu bölgelerde okur yazarlık oranı çok düşüktür. Millî Eğitim Bakanlığı şehir bölgelerine önem vermekte ve köy bölgelerindeki çabaları sonuçsuz kalmaktadır.

Sonuç olarak şehirlerde yaşayan okul çağındaki çocukların yüzde seksendördü okula gidebilirken köylerde yaşayan okul çağındaki çocukların ancak yüzde yirmidördü okula gitme fırsatını bulmaktadırlar.

Iran'daki ilkokul hocalarının yüzde yirmidördü köy bölgelerinde görevli oldukları halde yüzde yetmişaltısı şehir okullarında ders okutmaktadırlar. Böylece öğretmenlerin dörtte birinden daha azı, halkın yüzde yetmişbirine hizmet ederken, dörtte üçünden fazlası, halkın yüzde yirmidokuzu olan şehirlerde yaşayan kısma hizmet etmektedir.

Şehirlerde okula giden çocukların yüzde yirmidördü kızdır. Köyde ise bu oran yüzde onikidir.

Bir yıl evveline kadar Hükümetin bu ve bunun gibi diğer meseleleri halletmek için sarfettiği çeşitli gayretlere rağmen köy bölgeleri gerekli ilgiyi üzerlerine çekememişlerdi. Gösterilen ilginin mühim bir kısmı da çok muazzam olan farklı şartlardan dolayı kaybolup gitmişti. Pek çok aydın köy programı, idarenin zayıflığından değil, köylülerin uygun olmayan eğitim durumlarından dolayı programı anlamada ve ondan faydalanmada gösterdik-

leri kabiliyetsizlikten dolayı başarısızlığa uğramıştı.

Ayrıca, hükümetin normal gayretleri, bütün dış yardım fırsatlarını da kullandığı halde, nüfusun çok hızlı artışı yüzünden köy alanlarındaki okuma yazma ve genel eğitim bakımından *statusquo*'yu muhafaza etmekten fazla bir iş görememiştir.

Bu sebeplerle köy meselelerinin hali için kesin tedbirlerin alınması gerekiyordu. Geçen yıl Majestelerinin emriyle köy alanlarının geri kalmasının en önemli sebeplerinden biri sayılan eski toprak sahipliği sistemi kaldırılmış ve memleketin kadınlarına medeni haklar verilmişti. Fakat eski rejimin ortadan kalkmasıyla yeni meseleler ortaya çıktı ve bir karışıklığı önlemek gayesiyle boşlukların doldurulması için yeni hamleler yapılması icabetti. Yani rejim altında feodal ekonomi hızla piyasa ekonomisi hâline geldi ve ziraf mücadelenin genişletilmesi, ziraf kredinin temini ve yüksek teşkilatlanma meseleleri ortaya çıktı.

Toprak sahiplerinin liderliği ortadan kaldırılınca, bunu liderlerin demokratik seçimleriyle ikame etmek gerekiyordu. Kadınlara böyle bir toplumdaki yerleri ve görevleri anlatılmıyordu. Erkeklerin davranışları da, demokratik toplumdaki rolleri ve kadınların yerleri bakımından yeniden düzenlenmeliydi.

Hükümet hizmetlerini köylere ulaştırmak ve daha ekonomik pazarlama şartları temin etmek bakımından haberleşme ve yol yapımı hayati bir önemi haizdi.

Iran'da konuşulan çeşitli diyalekt ve hattâ farklı diller haberleşmeye mâni olu-

yor ve milli birlik için bir engel durumu gösteriyordu. Köylülere tek bir dilin öğretilmesi gerekiyordu.

Bütün bunlar genel eğitim için geniş bir plân ve cehalet meselesinin sıkı bir şekilde ele alınmasını icabettiriyordu. Böyle bir plân olmadan, köy alanlarının geriliği şehirli nüfusun ilerlemesine uyandıracak ve kudretli kalkınma hamlesinde çok zayıf bir nokta kalacaktı.

Iran'ın karşılaştığı diğer problemlerden biri de liseleri bitiren gençlerin işsizliği idi. Bu gençlerin çoğu ne ihtisaslaşma için üniversiteye girebiliyorlar ne de eğitimlerinin bünyesi icabı el işlerine uyabiliyorlardı. Ayrıca askerlik çağında oldukları halde ordu bunları yutamıyordu. Üstelik hükümette ve başka teşkilâtlarda hep sine yetecek derecede memuriyet de yoktu. Bütün bunlar genel bir memnuniyetsizlik ve kötümserlik doğurmuştu. Plân şuydu : Bir taşla iki kuş.

Yukarıda özetlenen meselelerin önemini bilen ve onlara çok acele bir çözüm yolu bulunması gerektiğine inanan Majesteleri 1961 de *Mission for My Country* adlı kitabında şöyle diyordu : «Zannedirim ki bugün herkes, tam yetişmemiz öğretmenlerin, çocuklarımıza, hiç öğretmen olmaktan daha çok yardım edebileceklerini kabul eder; fakat ancak kesin bir hareket çocuklarımıza lâyık oldukları eğitimi temin edecektir.»

13 Ekim 1963 deki yıllık kutlama töreninde Majesteleri «Eğitim Görevlileri» nin kurulması için bir emir yayınladı.

Genel olarak plân, genç lise mezunlarının enerji ve eğitimlerini, normal olarak askerlikte harcıyacakları müddet içinde, köylülere öğretmenlik yapmakta kullanmayı tazammun etmektedir. Bu plân İran Ordusu ile çeşitli Bakanlıklar arasındaki işbirliği ve müşterek hizmet yoluyla yürütülecektir. Askere alınan genç dört aylık kesif bir eğitimden geçecektir. Sonra onun hizmetini isteyen ve okul imkânlarını temin etmeyi kabul eden bir köye tâyin edilecektir. Burada ondört ay kontrol altında çalışacaktır. Sonra eğer kabiliyetini isbat eder ve isterse Millî Eğitim Bakanlığı tarafından normal öğretmen olarak istihdam edilecektir.

(Devamı gelecek sayıda)

(Faal : 4361) — 243

ARÇELİK

DAİMA EN İYİSİNİ İMAL EDER

EV ALETLERİ — BÜRO EŞYASI — METAL DOĞRAMA

Serbest Sütun

Evrimleşme Yolu

İsmet Kemâl KARADAYI

Orta öğrenim sıralarında küçük bir yaramazlık yapmışım da tarih dersleri veren genç bayan öğretmenimiz, beni karşısına alarak : "ağzınla kuş tutsan benden not alamazsın!" diye azarlamıştı. Tabii ağzımla kuş tutmamışım ama çalışarak, inandırarak, kendimi algılatarak sonunda beni artık seven, tutan bu iyi kalpli, anlayışlı, çok değerli öğretmenimden üstelik "tam not" alma mutluluğuna ermişim.

Şimdi ne zaman ORTA YOL düşünüsüne varsam, hep bu öykü, bu tatlı anı gelir usuma, gülerim. Çünkü ağzıyla kuş tutma niyetinde olmadığı halde ona karşı uzaktan bir : "ağzınla kuş tutsan yine seni dinlemeyeceğiz, seni anlamak işimize gelmez, istemiyoruz." haykırısı çıkararak ne idüğü oldukça belirli çalgın ve sorumsuz kuşlar uçurtmaya çalışıyorlar, yarı açık-yarı kapalı, biraz öğretile-biraz öğretisiz, uçuruyorlar da.. Çünkü ona, yani ORTA YOL'a, üstelik, gerçeği geç te olsa kavradığı için "tam" dan geçtik, yarım not verebilecek dürüstlüğü ve hoşgörüyü içinde taşıyan, yüreğinde yaştan o iyi öğretmen de bulunmuyor bir uçtan bir uca.. Ve bu iki bölük dar görünüşlü uç'a göre ORTA YOL'un bir kez adı çıkmış ya ılımlılığı, anlamsızlığa, kişiliksizliğe, bilmem daha nelere, ancak canının çıkması beklenebiliyor. Oysa gerçekler..

Şu halde halde sevimli sayılabilecek bir ad değiştirme deneyine neden girişilmesindi? Örneğin, ORTA YOL yerine EVRİMLEŞME YOLU neden denmesin?. Böylece sistemleşebilir de bu yol, bu düşünüyü sıralamacı diyorum. Bir felsefe niteliği, bir pratik felsefe biçimi yüklenilebilir, bilimle bağdaşır, kişilik ve karakter taşır, aranır, belirlenir hiç olmazsa.. Hem daha açık ve kolayca tartışması yapılabilir, aydınlığa kavuşur, bir bakıma yön bulur. "Kabul edenler, etmeyenler.." durumuyla değil, düşünce, mantık, sağduyu ve deneylerle algılanabilir, yan tutar yani.

Nisan 1964'lerde İstanbul'daydım. Bir pastaevinin ılık ve değişen havasında oturmuş konuşurken, söz bir ara ORTA YOL üzerine dolaşıp düğümlenmişti. Biri eleştirilen (gerçek bir yargıç gibi düşünerek, arıyarak, tartarak yaptığı nesnel eleştirilerini sever, izlerim), ikisi şair üç sanatçı tanıdıkla ben, bir türlü çözemiyorduk bu düğümü. Bunun için de bir doyurucu anlaşmaya, bir kesin sonuca vararak rahatlayamıyorduk. Normaldi ve iyiydi, yararlıydı da bu çözülme, ya da çözümü aramak yerine düğüme düğüm ekleyişler bir bakıma.. Çünkü sorunumuz çözülseydi, birbirimizi onaylıyarak susacaktık ve bizler, tembel tembel oturarak pastaevinin o çok cömert kapısından bir buçuk saat içerisinde kaç çift güzel bacak girdi, kaç masa-

da kaç güzel kadın var, onu sayıp duracaktık belki.. Birkaç eskimiş ve kısır anlamlı okul ya da kantin "espri" si bir yana, oldukça yeni ve değişik düşünceler esinlendirmemiş, kazandırmamış da değildi hani o coşkulu konuşmalar ve tartışmalar bana..

Düşünüyordum da, sanatta bile kesinlikle "ideoloji" isteyen ve bunu bekledikleri için örneğin bir Varlık, bir Forum, bir Akis, bir Türk Dili dergisine, bir Yaşar Nabi'ye, bir Suut Kemal Yetkin'e, bir Muzaffer Uyguner'e, hattâ bir Şevket Süreyya Aydemir'e tutucu, hattâ gerici demekten çekinmeyen önyargılı, arddüşünlü ve kendilerine açıkça bir aşırı ucun ad ve unvanları verildiği zaman olurunu ortaya koyma cesareti yerine yan çizgiler ve küplere binişler oyunu gösteren o yapmacıklı modacılar, bazı yerlerde aktarmacılar, komşusunun tavuğuna hayrın "yaban" cılar, hoşgörüsüzler, Batı'dan söz açtığı halde düşünce özgürlüğü ve saygısına asla yer vermeyen Doğu kafahlar, düpedüz bağnaz (mutaassıp) lar nereye ve ne zamana dek özenip bezenecekler, kendilerine ve toplumlarına ilişkin gerçeklerin sağlam gerekçeleriyle uğraşma görevinden kendilerini kaptıradursunlar; varsın, 9.5.1963 günlü Yön dergisinde, bir soruyu yanıtlayan ve ORTA YOL anlayışından bile bile vazgeçen, ORTA YOL'a bilerek (çünkü orta yolu savunan başyazısı vardı 24 Ocak 1961 günlü Cumhuriyet'te..) yanlış anlamlar ve sanlar yükleyen Nadir Nadi : "Atatürkçülük dinanizm nemektir. Orta Yol, hareketsizlik, durgunluk, pısrıklık, çekingenlik demekse, bunun Atatürk devrimciliğine aykırı olduğu şüphesizdir. Durmak, Atatürk'e ihanet etmek olur. Onun yaptıklarını daha da ileriye götürmek, gösterdiği yönde geliştirmek zorundayız. Hiçbir şey yapmayan ortayolculuk, tıpkı cebirde pozitiflerle negatiflerin ortasında sıfırın bulunması gibidir, yani hiçbir anlam taşımaz.." sözlerini sarfededursun, geliniz biz, son birkaç yılın basınından birçok kanıt derleyelim, artık EVRİMLEŞME YOLU dediğim şu ORTA YOL için :

"..Dil Kurumu'nun asıl görevi, ne kendisini eskiden (ifrat) dediğimiz ileriye kaptırmak, ne de (tefrit) dediğimiz geri kalmaya düşürmek; bu iki akım arasında düzenleyici bir öge olmaktadır.. Ülkümüz, elbette çok ileriye gitmektedir, mümkün olan en son noktaya en kısa zamanda ulaşmaktadır.."

(Dilde Özleşmenin Sınırı Ne Olmalıdır)

Ömer Asım Aksoy

(Türk Dili, Ağustos 1962)

"..Hani hiçbir şeyin ortasını bulamıyor diye yakınıp dururuz ya, en haklı tenkidimiz de galiba budur.."

(Yolun Ortası)
Feyyaz Tokar
(Dünya, 20 Ağustos 1962)

"..Sosyal adalet, önce sosyal huzuru ifade eder. Sosyal huzurdan maksat, sosyal sulhün (Social Peace) sağlanmasıdır. Sosyal sulhün sağlandığı memleketlerde, sosyal denge mevcuttur. Bu dengeyi orta sınıf sağlar... Orta sınıf donmuş bir sınıf değildir, dinamik hareket halinde bir sınıftır.."

(Sosyal Adalet)
İsmail Türk
(Forum, 1 Ekim 1962)

"..Hangi taraftan gelirse gelsin, hangi konuda olursa olsun, hiçbir aşırılık âme vicdanında tasvip görmemektedir ve hepsi infial uyandırmaktadır.. Türkiye'nin orta yolu seçmiş bulunduğu artık şüphe yoktur.."

(Millet)
Akis
(8 Ekim 1962)

"..İki uçtaki birer avuç azınlık ortadaki büyük sağduyu kütlesinin dâvasını berbat eder. Memleketimiz gibi fikirmiyoplüğünün pek yaygın olduğu yerlerde doğru dürtüst düşünceler, bu küçük azınlıkların tehdidi altındadır. Ortadakiler akıllarını başlarına ve başlarını elleri arasına almazlarsa hiçbir haklı dâvayı yürütemezler.."

(İki Ucu ve Ortası)
Burhan Felek
(Cumhuriyet, 24 Ekim 1962)

"..Orta Yolun yolcuları, Batı'nın uygar ve uyanık toplumları, başları ağrımadan, burunları kanamadan hedeflerine varadursunlar, bizler hâlâ sağçılık-solculuk kavgalarıyla vakit yitiririz, ortayol'un emniyet ve selâmeti dururken ekstremlerden medet umarız.."

(Uçtakilerin Çabaları Boşa Çıktı)
Faik Fuad
(Ulus, 26 Aralık 1962)

"..Ölçülü bir devlet müdahalesi (düzenlemesi) yanında, hem özel teşebbüs ve özel yatırımı ve hem de devlet yatırımı ve işletmeciliğini sistemli ve plânlı olarak yan yana kabul eden karma ekonomi düzeninin, Türkiye'yi refah ve saadete götürecektir en emin yol olduğu kanısındayız.."

Başyazı
(Forum, 15 Ocak 1963)

"..Solak veya salak her türlü totaliter idare, adı ne olursa olsun, aynı yolun yolcusu, aynı metodların uygulayıcısıdır.."

(Öcü Geliyor)
Vecihi Ünal
(Akşam, 7 Şubat 1963)

"..Kültür endüstrisi bütün sınıflara, bütün ülkelere seslenir. Öyleyse ortalama konuları bulmak zorundadır... Ö-

hemli olan, bir fransız, bir amerikan, bir japon, bir afrika halkı arasında ortak paydayı bulmak. Deney, bu paydanın bulunduğunu gösteriyor. Kitle kültürü törelerin birliğine doğru gidiyor. Fellini'nin, Alain Resnais'nin Tolstoy'a ulaştığı bir ortak insanlık kesiti belirlemeye başlıyor..”

(Kitle Kültürü)

André Maurois

(Varlık, 15 Şubat 1963)

“..Devrimci cephe, ortalama bir tutumdur. Atatürk devrimini, (ya da bugün moda olan deyimle devrimlerini) sosyal ve siyasal davranışlarının temeli sayar. 27 Mayıs'ı siyasal hayatta bir çıkış noktası, Atatürkçülüğün tabii bir sonucu olarak benimsemiştir, lâiktir. kalkınmacı ve plâncıdır. Sosyal ve ekonomik kalkınmanın demokratik bir sistem içinde, hürriyetçi bir sentezle gerçekleşeceği kanısındadır. Ne var ki bu cephede de, Türk devriminin tereddütlerle savaştığı kesinliğine rağmen tam bir birlik yoktur.. Devrimciler, kısa bir süre önce sol sayılmakta iken, bugünün şartları bakımından merkezdedirler ve kısmen de soldadırlar..”

(Siyasi Hayatımızda Fikir Cepheleri)

Dr. Tarık Zafer Tunaya

(Forum, 1 Mayıs 1963)

“..Böylece iki aşırının birbirine dış bilesinden meydana gelen ikilikler de bir topluma hiç beklenmedik anlarda korkunç karışıklıkları ve patlamaları hazırlar..”

(Sol-Sağ)

Yaşar Nabi

(Varlık, 15 Nisan 1964)

“.. Batılı ve gerçek anlamıyla solcu mutlak devrimci bile değil, sadece eski düzenin değişmesini istiyendir. Kimi insan ataları, babası anası gibi yaşamak ister, yenilikleri yadırgar, bilmediği herşeyden kuşulanır; kimi insan da eski yaşayışı beğenmez, yenilik ardına düşer, bilmediğini bilmek ister. Sebepleri ne olursa olsun, sol-sağ ayrılığının özü budur. Her iki türlü insanın aşırıları, ılımlıları, ortacları olur elbet..”

(Köy Enstitülerini Kuran Düşünce)

Sabahattin Eyüboğlu

(Yeni Ufuklar, Mayıs 1964)

“..Biz daima bir uçtan bir uca mı geyeceğiz. Her iki ucun da birbirini susturmadan rahatça konuştuğu bir memleket oluyacak mıyız?..”

(Çocuk mu Kandırıyorsunuz)

Çetin Altan

(Milliyet, 10 Mayıs 1964)

Yine ve özetle kendi düşüncelerime gelince, Elek dergisinin Mayıs-Haziran-Temmuz 1961 sayısında (Orta Yol ve Ötesi) başlığıyla Forum dergisinin 15 Haziran 1962 sayısında (Orta Yol Katı Değildir) başlığıyla ve aynı derginin 1 Aralık 1962 sayısında (Orta Yol : Bilinçli, Güvenilir) başlığıyla yazdığım yazılarda anlatmaya çalıştığım gibi :

EVİRİMLEŞME YOLU (Orta Yol); ilerilik, yenilik, özgürlük, uygarlık, hoşgörü, düşünceye saygı, güvenilir devrim, birleştirme, yapma, geliştirici, toplumcu, sosyalist nitelikler kazanan hümanizma, eylem, eşitlik, adalet, sevgi, sağduyu, bilinç, deney, çok yönlü düşünüp yararlanma, yaşatma, çoğaltma, özel ve genel gerçeklere eğilme, tamamlama, durdurtmayan ve geriletmeyen ölçü,

uyanıklık, olumluluk, sentez, haklı düzen ve sağlam yapı yoludur.

EVİRİMLEŞME YOLU (Orta Yol); insanı evrimleşmeye en kısa ve gerekli yoldan götüren yoldur.

EVİRİMLEŞME YOLU (Orta Yol); kendimize özge, başkalarına örnek, Atatürkçülük yoludur.

Nato'da Reform İhtiyacı

Adnan ÖZAKTAŞ

«La Haye'de 12 Mayıs 1964 günü başlayıp 3 gün süren Nato Dışişleri Bakanları toplantısı İttifak içindeki gevşemeye bir çare arayamadan ve reform yolunda hiçbir tedbir alamadan dağılmıştır. Bunun böyle olacağı esasen tahmin edilmekteydi. Zira Birleşik Devletler Başkanlık seçimi, İngiltere ve Batı Almanya ise genel seçim arifesindedirler. Nato'da ciddi bir revizyonu ancak seçimlerden sonra işbaşına gelecek Hükümetler başarabilirler. Mesele gayet mesuliyetli ve oldukça uzun sürecek müzakereleri icabettirecek mahiyettedir.

1949 senesinde kurulan NATO, merkezi Avrupa'da Rus tehlikesine mâni olarak büyük bir başarı sağlamış, fakat son seneler zarfında değişen şartlara ayak uyduramıyarak bugünkü duruma düşmüştür. Amerika Birleşik Devletleri de dâhil olmak üzere bugün bütün üyeler Nato'nun reorganizasyonuna tâbi tutulmasında hemfikirdirler.

Nato'yu reforma zorlayan yeni şartlar nelerdir? Bunların en önemlilerini bir bir gözden geçirelim :

Bilindiği üzere Amerika'nın atom silâhları inhisarı, Nato'nun kuruluşundan bir müddet sonra Rusya'nın da denemelere başlamasıyla sona ermiş ve nükleer silâh imalatı korkunç bir yarış hâlini almıştır. 1960 senesine kadar nükleer tapalı güdümlü mermileri atacak roket rampalarının sabit ve açıkta mevzilendirilmiş olmaları baskın tarzında ilk darbeyi indirecek tarafa büyük bir avantaj sağlamakta ve düşmana mukabil darbe yapma imkânları vermemekteydi. Bu gayet kritik devir polaris denizaltılarının hizmete girmesi ve nükleer silâh rampalarının yeraltı silolarına yerleştirilmesiyle geride bırakılmış ve her iki taraf da «ikinci darbe» yi yapabilecek kapasiteye erişmişlerdir. Bu yeni nükleer kuvvet muvazenesine rağmen Sovyet Rusya Küba'ya gizlice yerleştirdiği orta menzilli gü-

dümlü mermi rampaları ile Amerika'nın cesaretini denemeye kalkmış, fakat sonunda geriçekilme zorunda kalmıştır. İşte, tarafların «ikinci darbe» kabiliyetine erişmiş olmaları bir kuvvet muvazenesi yaratarak harb tehlikesini azaltmış ve Nato içinde gevşemeye sebep olmuştur.

Diğer ehemmiyetli bir değişiklik Doğu Bloku içindeki bölünme hareketidir. Yugoslavya ve Arnavutluktan sonra Kızıl Çin liderlik iddiası ile monolitik Komünist Dünyasını ikiye böler. Batının rahat bir nefes almasına yardım etmiştir. Bugün Rusya kendisini Avrupa'da, Asya'da olduğundan çok daha emin ve güvenlik içinde hissetmektedir. Durum Batı Dünyası için de hemen hemen aynıdır. Asya son aylar zarfında Batı için çok daha endişe verici hâdîselere sahne olmaktadır. Rus - Kızıl Çin çatışması Moskova'nın Avrupa'daki peykleri üzerindeki otoritesini zayıflatmış ve Varşova Paktı, Nato için eski tehlikesini kaybetmiye başlamıştır. Buna ilâve olarak bazı Doğu Avrupa Rus peykleri Müsterek Pazarın iktisadî ve ticarî cazibesine tutularak Moskova'da kopmaya çalışmaktadırlar. Bunun en son misali Romanya'nın Müsterek Pazar ve Birleşik Devletler ile kurmakta olduğu sıkı temastır. Hattâ Sovyet Rusya bile Batı Dünyası ile iktisaden yarışamayacağını anlamış bulunmaktadır.

Diğer yine ehemmiyetli bir gelişme de Batı Avrupa Devletlerinin iktisaden kuvvetlenip Nato içinde Birleşik Devletler ile eşit söz hakkına sahip olmak istemeleridir. Amerikan Liderliğine karşı ilk isyan 1958 senesinde De Gaulle'in Nato içinde Amerika, İngiltere ve Fransa'nın üyesi bulunacağı bir Direktuar kurulması teklifinin reddi ile başlamıştır. De Gaulle kurulacak Direktuar'ın her bir üyesine veto hakkı talep ederek gerek nükleer silâhların kullanılması ve gerekse diplomasi sahasında Amerika ile eşit söz hakkı istemek-

teydi. Daha sonra De Gaulle müstakil olarak imâl etmeyi düşündüğü nükleer silâhlar için Birleşik Devletlerden teknik yardım istemiş ve aldığı cevap yine menfi olmuştur. İngiltere'nin de atom sırlarını Fransa'dan esirgemesi De Gaulle'u Anglo-Saksonları Avrupa dışında bırakma kararına zorlamıştır.

Başta Fransa olmak üzere Kıt'a Avrupası Nato üyelerini en çok endişeye sevkeden, son iki sene zarfında Washington'dan nükleer harb stratejisi ile ilgili olarak gelen yeni fikirlerdir. Rusya'nın, Birleşik Devletlerin her noktasına atabileceği kıtalararası güdümlü mermilere sahip olması üzerine, Pentagon, atom harbinin Amerika kıtasında sebep olacağı tahribatı düşünerek Avrupa'da muhtemel bir Rus tecavüzünü sadece konvansiyonel silâhlarla durdurma stratejisini benimser olmuştur. Bu, Nato'nun Avrupa'lı üyelerine göre, memleketlerinin çok üstün Rus Kara Kuvvetlerinin istilâsına terkedilmesi demektir. Yine Avrupa'da şüphe ile karşılanan diğer bir Pentagon stratejisi «tedrici mukabele» prensibidir. Buna göre eğer Rus roketleri sadece Amerikan askerî üstlerine karşı kullanılırsa Amerika da münhasıran Rus askerî hedeflerini tahrip edecektir. Bu arada Birleşik Devletler ilk darbenin asla kendilerinden gelmeyeceği hususunda âdetâ Rusya'ya teminat vermiş durumdadırlar. Görülüyor ki Pentagon, harb stratejisini Amerikan halkını ve ülkesini nükleer harb tahribatından masun bırakma düşüncesine göre çizmiş görünmektedir. İşte De Gaulle'ü müstakil bir atom kuvveti kurmaya karar verdiren sebep budur. Gerçi Fransız nükleer kuvveti halihazırda pek mütevazı ve düşman ülkesine şimdilik sadece uçaklarla sevkedilme durumundadır. Fakat De Gaulle ufak da olsa Fransız atom silâhlarını mütecaviz memleketin sivil halkına karşı kullanarak bir şantaj vasıtası yapmak niyetindedir.

De Gaulle 1959 senesinde Akdenizdeki, geçen sene de Atlantik ve Manş kanalındaki donanmasını Nato emrinde alarak İttifaktan sıyrılmaya başlamıştır. Halen Fransa'nın Nato emrinde Almanya'da iki tümeni ile bir miktar da uçağı vardır. Bunları Batı Almanya'yı gücendirmemek için geri çekmediği söylenmektedir. Netice olarak Fransa Nato içinde çeşitli orduların entegrasyonuna taraftar değildir. Hele bunların bir Amerikan Generali emrinde olmalarına asla!

Pentagonun yeni harb stratejisiyle ilgili fikirlerinden Avrupa'nın endişelenmiş olduğunu gören Washington der hal «çok taraflı nükleer kuvveti» teşkili teklifiyle Nato üyelerini yatıştırma yolunu tutmuştur. Bu teklif dahi De Gaulle'ü ikna edememiştir. Zira Amerika hâlâ bu kuvvetin kullanılmasında tetiğin çekilişini dolambaçlı yollarla Beyaz Saraya bırakmaktadır.

Askerî sahada olduğu kadar siyasi sahada da Nato üyeleri yakın zamanlara kadar Amerikan liderliğini kabul edegelmıştır. Fakat durum De Gaulle'un baş kadırmasıyla tamamen değişmiştir. Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Rusk, La Gaye'de müttefiklerinden Küba'nın iktisadî ambargosunda işbirliği ve Vietnam'da Komünistlere karşı mücadelede fiilen yardımcı olmalarını isterken kendisini çok yalnız hissetmiş olmalıdır. Hattâ bazı İngiliz gazeteleri, Amerika'nın, bu taleplerde bulunmakla diplomatik bir hata yaptığı kanısındadırlar.

Yakın zamanlarda Kızıl Çin'i tanıyan ve Vietnam'da nötralist bir idare kurulmasını isteyen Fransa'nın La Haye'de Nato'nun bünyesini daha da saracak tenkitlerde bulanacağından korkmuş, fakat aksine olarak Couve de Murville Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henri Spaak'ın azarlamalarına bile tahammül göstermiştir. Bununla beraber bazı yorumcular Fransa'nın bu tutumunu uzlaşma arzusundan çok Nato'ya

karşı duyduğu ilgisizliğin bir neticesi olarak görmüşlerdir.

Nato 1969 senesinde 20. senesini dolduracak ve isteyen üyeler bir sene önceden ihbarda bulunmuş olmak şartıyla İttifakı Terkedebileceklerdir. Nato şu önümüzdeki yıllar zarfında kendi kendini reorganize ederek hayatîyetini muhafaza edebilecek midir? Yoksa İttifakın kendisini toparlaması için yeni bir Rus tehlikesi mi lâzım gelecektir?

Batı Berlin Belediye Başkanı Willy Brandt'ın son olarak dediği gibi; «Bir Avrupa siyaseti Fransız veya Fransa'ya karşı yapılamaz», Batı Avrupa'nın Fransa olmadan askerî veya siyasi bir birlik kurması düşünülemez. Acaba gelişmeler Birleşik Devletlerin ve hattâ İngiltere'nin dahil edilmeyeceği bir Avrupa birliği kurulması yönünde midir? Halen De Gaulle bu fikre karşı görünmektedir. Fakat Batı Almanya'nın iktisaden kuvvetlenmesi ve ordusunu modern silâhlarla teçhiz etmekte olması Fransa'yı er geç Batı Almanya'yı bir federasyon içinde tehlikesiz hale sokma yoluna zorlayacaktır. Müsterek Pazar esasen böyle bir Batı Avrupa Federasyonunun nüvesi olarak gelişme halindedir.

Çok gariptir ki Komünist Dünyasındaki ikiye bölünme aynen Batı Dünyasında da vukua gelmektedir. Bütün gayretler Batıdaki bölünmenin Doğuda olduğu gibi haşin ve yıkıcı olmaması üzerinde toplanmalıdır.

Kültür ve Sanat

Mehmet SEYDA

“VAROLUŞÇULUK” üzerine yayınlar

Bizde sonradan “Varoluşçuluk” adını alacak düşünce akımı ile ilgili olarak dilimize çevrilen ilk kitap, eğer aldanmıyorsam, Martin Heidegger'in “Was is der Metaphysik?” idir. Çıkalı, şöyle böyle, 30 yılı aşiyor. Belleğimde, (İç sıkıntısına döşenen övgü) diye kalmış. Zaten, okurken de deşetli canımı sıkıyordu.

Daha sonra Hilmi Ziya Ülken'in 1936'larda yayımladığı “Yirminci asır Filozofları”nda, Husserl ile Martin Heidegger'i de içine alan phénomélogie bölümü, varoluşçuluğun bu ilk düşünürleri üzerine iyi kötü bir ışık serper. İyi kötü dedim, çünkü Ülken'in ko ay sindirilmeyen kılçıklı dili, aslında da düzlükten

uzak, çapraşık, bireşimci ve tedirgin bir filozof olan Heidegger'i anlamayı büsbütün güçleştirir :

“.. hayat, mevcudiyetin içinde mündemiç olan bir ân (lâhza) dır. Bu mevcudiyet — Türkçesi “varlık” MS. — hayatla beraber ekseriya ona zid sayılan bilgi, anlayış (verstehen), ilim gibi unsurları da kuşatır.

“Heidegger bu neticelere varmak için insan mevcudiyetinin müşahhas bir tahlilinden, varlığın ondaki imkânlarını birer birer tetkikten yola çıkıyor : İnsani varlığın, en yüksek tezahürlerinde bile mahdud, mütenahi ve mütevazı bir mevcudiyeti vardır. İnsanın mevcudiyeti esas itibarıyla “âlem için

de kaybolmuş bir mevcudiyet" olmak bakımından korku suretiyle ifade edilen endişe (sorge); "kendikendisini bulan mevcudiyet" de insanîyet varlığının kendini terketmesine nazaran angoisse azap (Angst) olarak görülür.

"Bu tavsifler gösteriyor ki mevcudiyetin merkezi münfail temaşada veya faal irade-de değil, daha ziyade (psikolojik olmanın bir tarzda nazara alınmış insan cinesthèse'sinin teyehhüç halindedir ki bunun en umumî görünüşü de endişe'dir.

"Heidegger bu suretle yaptığı tahlillerle gösteriyor ki zaman, bu endişenin ve bundan dolayı da bütün insani mevcudiyetin ontolojik manası ve temelidir. Ona göre "vecd halinde kendi kendisini zamanlaştıran" bu zaman, tıpkı Bergson'un "durée" si gibi asli bir keyfiyet olmakla beraber, aynı zamanda insani bir mevcudiyetin vazî'i, terkedilmiş karakterine bağlı olarak mahdut ve mütenahi bir zaman olarak da görünmektedir.

"Bu izahat gösteriyor ki Heidegger, felsefesinde çok geniş bir terkip yapmağa savaştadır. Usulünü Husserl'den ve felsefi köklerini epey zamandır unutulmuş Danimarkalı ilâhiyatçı mütefekkir Kierkegaard'dan alan feylosof, kendi sistemi içerisinde Bergson ve Nietzsche'yi, Pascal'dan gelip "kalp mantığı" diye tanılarak ortazamanda tâ Saint Augustin'e kadar ulaşan eski bir felsefe an'anesini toplamaktadır. Aynı zamanda orada Scheler'in heyecanlı felsefesinin izlerini, Lask'in lâakılığını, Dilthey'e kadar giden hayat felsefesini de bulmak kabildir.

"Bütün bunlara şüphesiz geniş nispetlerde Hegol'den mülhem olan sistem ruhu ve diyalektik usulünü de katmak lâzımdır. Bu kadar karışık kaynaklardan gelmesine rağmen Heidegger'in yarı mistik ve orijinal ifadesi onları büsbütün yeni çehre ile meydana çıkarmaktadır."

Bölümün bundan ötesinde, Heidegger (Âdi mevcudiyetin fenomelajisi), (Kendi kendisini bulan mevcudiyetin fenomelajisi) ve (Zaman nazariyesi) bakımlarından incelenir. Heidegger ile Ülken'in eleştirel görüşleri bir salça durumuna getirilip birbirine adamakıllı karıştırılmışken, konuya, (Mevcudiyet idealizmi ve hakikat problemi) ile (Tenkit) bölümleri eklenir.

Kitap yaprakları arasında unutulup gitmiş kimi öğretilerin tozunu silkenler ise, kimi sanatçılar (özellikle romancılar) olur. Ya da bunun tam tersi; kimi sanatçılar (özellikle romancılar) daha sonraki öğretilerin öncüsü olur. Dostoyevsky'nin psikanalitik varoluşçuluğa öncülüğü; Kafka'nın Kierkegaard'ı, André Gide ile Sartre'in ise Kafka'yı yeniden buluşları gibi...

Zaten günümüzün ünlü düşünürlerinin yaptıkları da çoklayın bu; adını andıklarımızın birbirleriyle bağlantılarını, birbirlerine geçiş nedenlerini incelemektir.

Aradan 10 yıl geçer. 19 Mayıs 1946 gün, 37 sayılı "TERCÜME" dergisinde, dergi yedinci yılına girerken, karşımıza, "Existentialisme" i Fransız düşüncesine iyicene mal olmuş biçimiyle Sartre, Marleau-Ponty, Simone de Beauvoir'ın ağızlarından aktaran yazılar çıkar. Kısa ve özlü sunu yazısında :

"Harpten sonra Avrupa'da beliren fikir ve edebiyat hareketleri arasında Existentialisme dünya basınında gittikçe artan bir merakla takip edilmektedir. (...) Bu yazılar, henüz kendisi bile son şeklini almamış olan geniş bir hareketi bütün yönleriyle değil, ancak ana fikirleriyle tanıtmış olacaktır" denir.

O gün bugün, "henüz kendisi bile son şeklini almamış olan" bu geniş hareket, bizde de "gittikçe artan bir merakla" izlenir. Jean-Paul Sartre'in adı 1936'larda elbet geçmezdi; çünkü düşüncelerinin ilk basamağı sayılacak denli önemli "DUVAR" adlı öyküsü ancak 1936'da yayımlanır. — Türkçeye çevrilip yayımlanması ise 23 yıl sonra, yani 1959'da. — Sartre oyun yazarlığına 1943'te "Sinekler" i yazarak başlar. — Bizde ise, tam 20 yıl sonra çıktı. — Orhan Veli Kanık'ın "Saygılı Yosma"yı hangi yılda çevirdiğini tam olarak bilemiyorum. "Gizli Oturum", Oktay Akbal tarafından 1950'de çevrilip Milli Eğitim Bakanlığı yayınları arasında çıkmıştır.

Başlangıçta 20 yıl arkada idik. Bu süreye gitgide kapatılıyor. zellikle son bir iki yılda gerek doğrudan doğruya Sartre'dan, gerekse Varoluşçulukla uzak-yakın ilgili sanatçılarla düşünürlerden epeyce kitap çevrilmiş bulunuyor :

1. Jean-Paul Sartre'dan : Varoluşçuluk, Duvar, Saygılı Yosma, Gizli Oturum, Materyalizm ve Devrim, Siyaset Çarkı, Çağımızın Gerçekleri, Bulantı, Sinekler.
2. Roger Garaudy'den : Jean-Paul Sartre ve Marxisme.
3. Walter Kaufmann'dan : Dostoyevsky'den Sartre'a Varoluşçuluk.
4. Jean Wahl'dan : Existentialisme'in Tarihi.
5. Simone de Beauvoir'dan : Kadın nedir?, Pyrrhus ile Cinéas.

Leyla ÇAMBEL

6. Sartre'ın "Kafka olmasaydı çağımızın birçok aydınları da olmazdı" dediği Kafka'dan : Değişim, Milena'ya Mektuplar, Duruşma (oyun biçiminde), Dâva (roman).

7. Kendini pek de varoluşçu saymayan Albert Camus'den : Denemeler, Yabancı, Veba, Sürgün ve Krallık, Sisyphe Efsanesi, Terzi ve Yüzü, Yanlışlık, Düşüş.

8. İris Murdoch'tan : Sartre, Lazarlığı ve Felsefesi.

Saydıklarımın gerçekten özgür bir sanatçı olan Camus'unkiler ile Roger Garaudy'ninki söz dışı, özürleri Varoluşçuluğu anlatıp açıklamakla yetinmeyip, öven ve destekleyenlerce kaleme alınmıştır. Kimi kitapların başında, neredeyse yapının kendisi uzunluğunda birer "tanıtma" yazısının yer alışı buna kanıttır. Böylece, Hitler vandallığı ile Dünya Savaşı öncesinden sezen, inceliği ölçüsünde karanlık duygularla "bunalan" Franz Kafka; Marxisme'i yeniden yorumlayan Sartre ve bunlar karşısında bağımsız, "Veba" ile "Yabancı" adlı — hele bu, hele bu! — romanları vurup çarpıcı nitelik taşıyan Camus'nün etkileri genç kuşak yazarlarımız üzerinde açıkça görülmeye başlar. Varoluşçuluk bir hümanizma ve bir başkaldırıdır. Belki de korkunç bir yalnızlık kompleksi. Ama, kendi kendine bırakılmışlık temasını bu değin ustaca hangi sanatçı yazabilmiştir ?

Öte yandan, bir şeyi tastamam anlayıp kavrayamamanın, belirsiz seziler içindeki ürpertilerin büyüleyici bir yanı olmalı. Yoksa, "Her şeyi akılla çözümlenmeğe kalkışmak, alevi maşa ile tutmağa benzer" diye A. Gide, Kafka'nın "Dâva" sunu oyunlaştırmaya niçin girişecekti? O Gide ki, burjuvazinin hasta bilinci, "maraz suuru" idi. Şimdi hepimiz, biraz hastayız.

1960 - 1961 ihtilâli

Yazan : Walter Weiker

Basıldığı yer : The Brooking Institution, Washington, D. C.

Hakem gibi gelip giden bir ordunun ihtilâli...

Rutgers Üniversitesi öğretim üyelerinden Walter Weiker hissi bir hikâye veya da kronolojik bir anılar serisi yazabilirdi 27 Mayıs hakkında. Çünkü ihtilâl ateşi ile için için kaynayan bir Türkiye'ye gelmişti - 27 Mayıs'tan 6 ay önce. O zamanki amacı bir tez yazmaktı Fethi Okyar'ın Serbest Fırkası hakkında - dünün tarihi uğruna gömülmekte kitap sahifalarında... Oysa ki bugünün tarihini yaşadık Ankara'nın Kızılay meydanında. Gözleri 29 Nisanı gördü, 555 K'yı ve... Anıt Kabri gördü Atatürk'ü anıların hapsedildiği bir 19 Mayıs gününde...

O günlerin hatıralarını sıralamak elbette ki güç bir şey değildi, fakat Walter Weiker kolay yoldan değil, zor yoldan yürüdü : 27 Mayıs sosyolojik ve psikolojik açıdan, askerî politika yönlerinden canlandırdı. İhtilâlin esas faktörlerini arızî faktörlerinden ayırmasını bildi. İhtilâli doğuran gelişmeleri

- tek tek olaylar olarak değil - milletlerin hayatında rol oynayan akımlar çerçevesinde değerlendirdi ve bu akımların, ihtilâl sonrası devrede, toplum üzerindeki etkilerini bir sentez halinde birleştirdi.

Walter Weiker 27 Mayıs bir ihtilâl açısından çok bir inkilâp açısından kaleme alıyor ve inkilâbı, demokrasiye yönelen gelişmiş bir ülkenin çözüm yolu bekleyen problemlerine çare arama çabası olarak yorumluyor.

Goethe'nin "ihtilâlden önce her şey amaç iken, ihtilâlden sonra her şey istek oldu" diye dile getirdiği ihtilâl sonrası hayal kırıklıklarına - 27 Mayıs açısından müsbet cevap veren yazar, sadece ihtilâlin kısa süreli direkt sebeplerini değil, ihtilâl öncesi şuur altında yatan ve ihtilâl ile su yüzüne çıkan uzun süreli memleket meselelerini deşiyor.

27 Mayıs hakkında hüküm verirken, Walter Weiker bilhassa şu soru üzerinde duruyor : İhtilâl esas amaçlarına sadık kaldı mı, yoksa kalmadı mı? "İhtilâl esas amaçlarına sadık kaldı" diyor Amerikalı yazar, çünkü :

1) Ordu geldi - bir hakem gibi - idareye el koydu, iktidara değil - bir hakem gibi. Yeni iktidarı, serbest seçimler sonunda, sivil bir idareye devretti ve sonra gitti - bir hakem gibi.

2) Ordu, Bayar-Menderes devrinde, irticaya taviz vermek uğrunda zedelenen devrimci Atatürk ruhuna yeni bir hamle getir-

di "kemalist reformlara devam" parolasıyla taze bir çığır açarak...

Yazar demeğe getiriyor ki : 27 Mayıs hareketi ihtilâl uğruna yapılmıştır, ihtilâlciler uğruna değil. Bazı bazı ana yoldan kayma tehlikesi belirir gibi olduysa da, bocalamalar görüldüyse de, bir iki çatlak ses ihtilâlin gür sesini şahsi çıkarları uğruna boğmak hevesine kapıldıysa da, ihtilâl - fazla vakit harcamadan - ana istikametine geri dönmüş, bocalamalar durmuş, çatlak sesler susmuş veya da susturulmuştur. Türk ihtilâli iyi niyete dayanan bir ihtilâldi ve bu iyi niyet taç giydi sonunda - ihtilâl kendi eliyle ihtilâle son verirken, diyor yazar.

Walter Weiker, ihtilâl idaresinin müsbet taraflarıyla aksaklıklarının mahsubunu yaparken, ihtilâlcilerin ihtilâli mümkün olduğu kadar hukuk kuralları içine sığdırmak için gösterdikleri çabalar üzerinde ısrarla duruyor. Üstat Burhan Felek'in Cumhuriyet gazetesinde yazdığı gibi : "Millî Birlik Komitesi hükümet eder gibi ihtilâl yaptı..."

Bilmiyen yoktur : İhtilâl hukuku ayrı bir hukuktur, ihtilâl mahkemeleri ihtilâl hukuku uygular. Oysa ki Yassıada Mahkemesi ihtilâl hukuku uygulamadı. Amerikalı yazar bu nokta üzerinde ısrarla duruyor ve ihtilâl idaresini bu yönden de övüyor. Bebek, köpek dâvalarını, ihtilâlcilerin tecrübesizliği yüzünden yapılan fetsolar meyanında görüyor. Bir 147'ler meselesini ortaya çıkaran üniversite ıslâhat projesini de sui niyetle ilgisi olmayan bir hatalar silsilesi çerçevesinde yorumluyor.

İhtilâlin muhasebesini yaparken, yazar bilhassa şu nokta üzerinde duruyor : Türk ordusu idareyi sivil bir iktidara devrederken, bu devir işlemini - demokratik müesseseleri teminat altına alan, kemalist reform ilkelere dayanan, gelişen bir ülkenin sosyal adalet ve kalkınma ihtiyaçlarını öngören - bir anayasa çerçevesi içinde yerine getirmemiş ihmal etmemiştir.

Yazar eserinde - şahıslar ve olaylardan çok - gelişmeleri ve bu gelişmelerin sebeplerini ve etkilerini yorumluyor. Menderes'in en büyük gafletini, Kayseri'ye giden Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'nın trenini askere kuşatmak suretiyle, orduyu fiilen politika sahnesine çıkartmasında görüyor. Menderes'in kişiliğini değil, hatalı hareketlerini dile getiriyor : Anti-demokratik kanunlar yoluyla nasıl diktatörlüğe doğru yöneldiğini, Mustafa Kemal'in lâik Türkiye'sinde gerici din akımlarına nasıl açık kapı bıraktığını göz önüne seriyor.

Yazar eserinde, Türkiye'nin problemlerine cevap verebilecek durumda olan ve olmayan müesseselerimizi teker teker ele alıyor. C.H.P.'nin tarihî şahsiyeti üzerinde dururken, bu partiyi, Atatürk'ün reformlarını gerçekleştirmek için kullandığı vasıta olarak tarif ediyor. Halk Partisinin ihtilâlden sonraki prestij kaybını, bilhassa Kurucu Meclis günlerinde Halk Partisine maledilen Millî Birliğin bazı hatalarına atfediyor. "Bağımsızlık savaşının kahramanları ve kemalist reformların yapıcıları" diye sıfatlandığı Atatürk ve İnönü liderliğindeki Halk Partisinin geleceğini İnönü'den sonra meşhuk görüyor.

Walter Weiker - D.P.'nin varisi diye sıfatlandığı Adalet Partisini - zayıf bir temele ve realizmden uzak bir programa dayanması itibarıyla, gelecek için olumlu bir parti olarak görmüyor.

Millî Birlik Komitesi hakkında hüküm verirken, yazar - bazı zıkkaklara rağmen - atılan adımların tedricen genel seçimlere doğru yöneldiğini kaydediyor. 14 radikal üyenin Millî Birlik Komitesinden uzaklaştırılmasını, Kurucu Meclisin toplanmasını, yeni anayasanın halk oyuna sunulmasını - bu yolda katedilen mesafeleri gösteren kilometre taşları olarak sıfatlandırıyor.

Yazar, 27 Mayıs ihtilâlini gerçekleştiren Türk Silâhlı Kuvvetleri ile, gelişmemiş baş-

PARANIZIN İSTİRBALİNİZİN EMNİYETİ

TÜRKİYE

BANKASI

kaca ülkelerde idareye el koyan silahlı kuvvetlerin tutumu arasında mukayeseye meydan bırakmayan büyük farklar görüyor, şöyle ki :

1) 27 Mayıs ihtilâlini başaran ordu yenilgiye uğramış bir ordu değildi.

2) Mısır gibi bir ülkede, askerî bir Nâsır rejimini doğuran sebepler Türkiye'de mevcut değildi.

3) Türk ordusu yeni bir orta sınıfın öncüsü değildir. Tam aksine, Türk ordusunun çoğunluğu ihtilâlden sonra dahi, ordunun gerçek rolünü kışlada görüyordu.

4) Türk ihtilâli meselâ Pakistan'dakinden çok farklı sebeplere dayanıyordu. Pakistan'da tüm siyasi sivil kadro gözden düşmüştü. Türkiye'de ise itibarları yüksek politika adamları vardı.

5) Ordunun politika dışında kalması esasen Türkiye'de mevcut olan bir gelenektir.

Millî Birlik Komitesini ilk plânda ilgilendiren dâvalar olarak yazar şu konuları sıralıyor :

- Eğitim, bilhassa okuma-yazma dâvası ve köy enstitülerinin açılması,
- Vergi reformu,
- Toprak reformu, köy kalkınması, orman dâvası,
- Sağlık dâvası,
- Ahlâk çöküntüsünü giderme.

Yazar, Millî Birlik Komitesi üyelerinin, iyi niyetlerine rağmen, esas reformlar hakkında belirli bir programa sahip olmadıklarını ileri sürüyor. Yapılan ıslâhatın yeni anayasa ve Seçim Kanunu gibi daha çok teknik mahiyette olduğunu söylüyor. M. B. K. üyelerinin memleketin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına bu kadar önem vermelerine rağmen, bu alanda daha büyük bir başarı sağlamadıklarının sebebini, politik mevkilerinden lâyıkiyle faydalanmamalarına bağlıyor. Yazar, Devlet Plânlama Teşkilâtının kurulmasından sitayişle bahsetmekle beraber, Millî Birlik devresinde yeni bir fikrin veya da yeni bir politikanın öne sürülmediği kanaatini ortaya koyuyor.

Yazar, Millî Birlik devresindeki icraatın eksiklerini bu açıdan gözden geçirdikten sonra, Türk tarihindeki esas rolü hakkında müsbet bir teşhis koyuyor. Diyor ki Walter Weiker : "Eğer 27 Mayıs hareketi olmasaydı, Menderes rejimi devam ede gidecek ve memleketi bir istibdat rejiminin uçurumuna, ve siyasi ve ekonomik iflâsa sürükliyecekti.

Bu yazı ile, hakkında bir fikir vermeğe çalıştığım eser muhakkak ki çok derine giden çalışmaların mahsulüdür. Bilhassa Türkiye'nin problemleri ve bu problemlerin gerisinde yatan gelişmeler inceden inceye tahlil edilmiştir. Bazı noktalarda belki de fazlaca tafsilâta gidilmiş olması okur üzerinde sıkıcı bir tesir yapabilir. Ancak, eserin - Türkiye şartlarından habersiz olan Amerikalılar için yazıldığı göz önünde tutulursa, füzulî gözükene bu izahat, bilhassa bir referans kitabına baş vurmak isteyenler için, faydalı olabilir.

Esasında bir referans kitabı hüviyetini taşıyan eserde, yazarın ihtilâlin değişik yönleri hakkında kendi şahsî fikirlerini ileri sürmesi ve Türkiye'nin gelecek bakımından bazı sonuçlar çıkarması biraz iddialı görülebilirse de, Walter Weiker'in mesleğinin ho-

calık olduğu hatırlanırsa, içinde kısmen yaşadığı, Türkiye'nin bu tarihi safhasını kendi görüşü açısından değerlendirmesi yadırganmaz.

Eserin en çok tenkit edilecek noktası, yazarın bazı olaylar ve kişiler hakkında yeter bilgiye sahip olmaması yüzünden, zaman zaman hatalara düşmesidir. Bunun en bariz misali, cuntanın resmen teşekkülü ile ilgili 1961 Haziran olaylarının iç yüzünü bilmesi yüzünden, Cemal Gürsel'in yaveri Ağası Şen hakkında tamamen yanlış bir yorum yapması, Ağası Şen ile albay Türkeş arasında bir benzerlik kuracak kadar çok aceleci ve sathî bir hüküm vermesidir.

Yazar eserinde daha çok sosyolojik ve ekonomik gelişmelere önem verdiğinden, şahıslar üzerinde fazla durmamış, ihtilâlciler içinden 3 kişiyi ele almıştır : Cemal Gürsel, Cemal Madanoğlu ve Alpaslan Türkeş.

Cemal Gürsel'in portresi :

"Türk politikasının bir nevi babacan hamisi rolündedir. İhtilâflar karşısında önce uzlaştırıcı rol oynar, sonra ise - lüzum halinde - meselâ 14'lerin komiteden tasfiyesi

konusunda olduğu gibi - enerjik durum alır. Reformları, demokratik rejimi ve lâikliği destekler. Siyasi istikrarı ve millî gelişmeyi köstekliyen partiler arası mücadelenin yumuşamasına taraftardır."

Cemal Madanoğlu'nun portresi :

"Kendi şahsı için siyasi ihtirası olmayan mert bir askerdir. 14'leri tasfiye eden M. B. K. nin mutedil kanadının lideridir. Ordunun politika dışında kalması geleneğinin en hâretli savunucusudur. Ordu kendisine halen de büyük bir saygı ile bağlıdır. Türk ordusunu ıslâh konusundaki fikirlerini günün birinde uygulayıp uygulamayacağı, gelecekteki askerî siyasi münasebetlere bağlıdır."

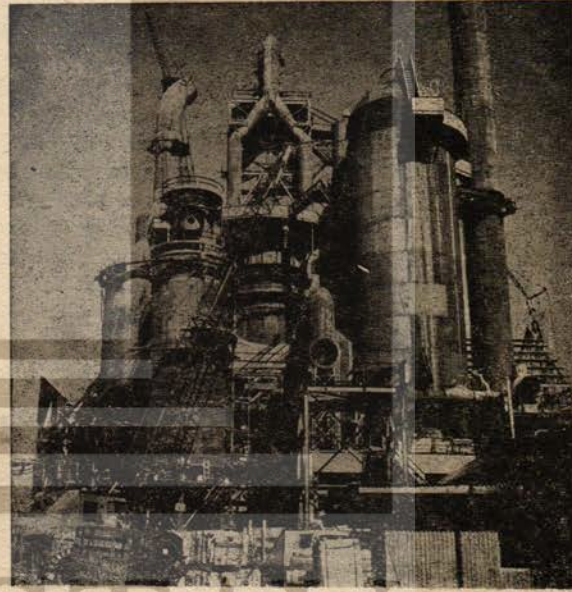
Alpaslan Türkeş'in portresi :

"Radikallerin lideridir. Büyük bir şahsî ihtiras sahibi olarak tanınır. Çok münakaşa ve tartışma konusu olmuştur. Sür'atli reform taraftarıdır, bu bakımdan erken seçim yapılmasına karşı cephe aldı. Tekrar faal politikaya döndüğünde, fikirlerinin kendisine ne derecede zarar verip vermeyeceğini zaman gösterecektir."

Türk - Amerikan Sermayesinin DEV ESERİ

EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T. A. Ş.

Sermayesi : 600 milyon TL. Tesislerinin Değeri: 2.5 milyar TL.

Mamûlleri 1964 yılının ikinci yarısından itibaren piyasaya arz oluncak bu özel sanayi teşebbüsünün 100.000 den fazla Hisse Senedine sahip vatandaşımız müşterek ve toplu yatırım faaliyetine katılmannın faydalarını gören ve paralarına sağlam ve kârlı yatırım arıyan insanlardır.

Beheri 500 lira değerindeki demir ve çelik kadar sağlam Ereğli Hisse Senetlerinden alarak hayatta ender rastlanan BU FIRSATTAN SİZ DE İSTİFADE EDİNİZ.

(Forum — 245)

Türk sinemasında olumlu bir çıkış

Her çeşit insanı içinde bulunduran bir topluluk var ülkemizde. Bu topluluğun kişilerinin çoğu tam bir «devekuşu kafası» yla yaşamlarını sürdürmektedir. Çalışırlar, hem de boşuboşuna. Amaçları para kazanmak, şöhrete ulaşmak ve dolayısıyla aşağılık kompleksinden kurtulmaktır. Çünkü bu topluluktaki kişilerin çoğu Türkiye'yi «Mehmet Ağa'nın Tarlası» olarak düşünmekte ve bu düşünceden öteye geçememekte, bu ülkeye yararlı olamamaktadır. Bu topluluktaki kişilerin çoğunun hayatta hiçbir fonksiyonu olmamıştır. Dar kapılardan geniş alanlara çıktıkları an büyük bir anlamsızlık ve havasızlık içinde bocalamışlardır...

İçinde, kötü kişilerin çoğunluğu kapladığı, bu topluluğu meydana getirenler Türk Sineması'ndaki oyuncu, rejisör, senarist v. d. diye adlandırılan kişilerdir...

Türk Sineması'nda çalışan kişilerin çoğunun aynaları çamurlanmıştır. Aynaların bu durumda oluşu, onları «Mehmet Ağa'nın Tarlası» anlayışı içine itmiştir.

Türk Sineması'nda çalışanların çoğu büyük bir bayağılık içinde yüzmektedir... Örnek mi istersiniz? Yığınla var...

Örneğin, bir kadın çıkar ortaya. Onu elde etmek isteyen bir takım fonksiyonsuz kişiler kadını «oyuncu» diye tanırlar. Bu kadın büyük bir sarhoşluk içinde tahta çıkar ve dolayısıyla Türk Sineması daha bir zavallı olur...

Örneğin, bir erkek çıkar ortaya. Salt güzeldir. Güzelliğini kullanarak «Mehmet Ağa'nın Tarlası» nda bir takım kazanç yollarına girer...

Örneğin, bir adam çıkar ortaya. Rejisör olur, seksoloji kitaplarından, Mayk Hammer romanlarından, borca içtiği üç kadeh içkiden aldığı kültürle...

Alfabeyi söktürenler de senarist olur. Okuduğu üç liralık pespâyeye bir romandaki isimleri değiştirir, kendi malı olarak ortaya çıkarır...

Daha var...

Bir de Türk Sineması'nda gerçekten «iyi» kişiler vardır. Onlar Türkiye'yi «vatanımız» olarak görürler... Ama eksik, ama ama yetersiz gene de vatanımız için çalışırlar... Bir yerde, belki de bilmeyerek çevrelerindeki kişileri istismar ederler, ama gene de olumludur çalışmaları... Örneğin, rejisörlerden Halit Refiğ, Metin Erksan, Memduh Ün ve bazıları, senaristlerden İlhan Engin, oyuncularından Kadir Savun, Erol Taş ve bazıları. Bu kişiler ve onlar gibi olan bazıları «ileri» yi her an istemektedir. Ama Türk Sineması'nın başıbozuk, düzensiz çoğunluğunu, sırf çalışmalarının yetersizliği dolayısıyla ezemektedirler... Alınmasınlar ama, dış görünüşleriyle birlikte olan bu kişiler aslında birbirlerini, bazı istisnalar dışında, hiç desteklemezler. İşte bu da iğrenç çoğunluğun işine gelmektedir.

Türk Sineması'nı kurtaracak olan bu kişiler arasında özellikle rejisörler yer yer olumlu çıkışlar yapmaya başladı. Öncülerden Lütfi Ö. Akad çekildikten sonra (bençe), Metin Erksan - Memduh Ün - Halit Refiğ Üçlüsü «rejî» alanında öne geçtiler. Atif

Yılmaz ile Orhan Elmas'ın adı bu üçlüyü izledi, ama çok düzensiz olarak...

Geçtiğimiz günlerde öncülerden Halit Refiğ'in imzasını taşıyan bir film oynadı. «Gurbet Kuşları» ydı adı... Türk Sineması için, dolayısıyla ülkemiz için kocaman bir filmimdi bu. Halit Refiğ'in dürüst ve dürüst olduğu kadar da olumlu bir ileriye atılıydı bu.

«Gurbet Kuşları» nı eleştirmeye çalışmayacağım. Salt duyduklarımı yazacağım. Ve herşeyden önce şunu söyleyeyim ki, bu film bir takım kişilerin Türk Sineması'na daha fazla önem vermesini sağlayacaktır... Eleştirilmeye gelmeyecek bir film olan «Gurbet Kuşları», seyredecek herkesi kocaman düşüncelerin içine, tüm açıklığıyla fırlatacaktır... O öyle bir film...

Jenerikten başlıyor tüm anlam. Negatif-pozitif karışımı olan başarılı jenerikte bir takım adlar okuyorsunuz. Sudan çıkmış jön adları değil bunlar, 25-26 yaşındaki gerçek gençlerin adı... Sonra İstanbul'a, bu büyük kente gelenlerin serüvenleri başlıyor. Konya'dan, Yozgat'tan, Kayseri'den gelenlerden hiçbir ayrılığı yok onların. İstanbul'un taşı, toprağı suyu çekmiş onları, belli... bu işin kolay olmadığı daha başından belli oluyor. İstanbul bu, Türkiye'nin en büyük kent. Adamı ya kullanır, sonra kenara atar, ya da «şah» yapar, «kral» yapar kendisine Yazarların, çizerlerin bugüne değin olan uğraşlarının boşuna olmadığı Halit Refiğ'in açık anlatımıyla çıkıyor ortaya...

Sevgi, şu, bu, tümü detay kalıyor Halit Refiğ'de. O, gurbetten gelenleri büyük kentin nasıl yuttuğunu, sömürdüğünü anlatıyor. Buradan çıkarak ahlak bozukluğuna, hattâ trafik sıkışıklığına kadar iniyor. Bunlar görüntü olarak çıkmıyor Halit Refiğ'de, anlam olarak veriliyor.

Halit Refiğ «Gurbet Kuşları» yla, 1964 de, Türk Sineması'nın kötü kişilerine hiçbir an yenilmeyeceğini, hattâ bundan da cesur bir takım çıkışlar yapacağını açıkça haykırıyor. Bu haykırışı dürüst, belirli ve üstelik «tâviz» siz...

Halit Refiğ yenilmeyecek bir «rezâletler çukuru» nda, Türkiye'yi «Mehmet Ağa'nın Tarlası» olarak görenlerin arasında... Yok olmayacak, inanıyorum buna...

bibliyografya

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

Bibliyografya :

SARTRE. YAZARLIĞI VE FELSEFESİ. Iris Murdoch'tan çeviren : Selâhattin Hilâv. İstanbul 1964 (de) Yayınevi. 139 s .5 lira.

DEVİRİM YAZILARI. Gracchus Babeuf'ten çevirenler : Sabahattin Eyüboğlu - Vedat Günyol. İstanbul 1964, Çan Yayınları. 96 s. 4 lira. (Babeuf'ün hayatı ve sosyalizm tarihindeki önemi üzerine Willard'lardan özetlenmiş önsözle.)

ÇOCUĞUN İÇ DÜNYASI VE PROBLEMLİ ÇOCUKLAR. Çevirenler : Dr. Baha Arıkan - Doç. Dr. Selmin Evrim - İ. Memduh Seydol. İstanbul 1964, Türkiye Emekli Öğretmenler Cemiyeti Genel Merkezi Yayını. 64 s. resimli, 5 lira.

Şiir :

UZAY GÜLÜ. Arif Coşkun'un şiirleri. İstanbul 1964, Yeditepe Yayını. 45 s. 2 lira.

Oyun :

DÖNEMEÇ. Tankred Dorst'un farsı' Çeviren : Behçet Necatigil. İstanbul 1964 (de) Yayınevi. 51 s. 2 lira.

GEÇENİN SONU. Orhan Asena'nın bir perdelik oyunu. Ankara 1964, Toplum Yayınları (P. K. 176) Ankara, 43 s. 2 lira.

Dergi :

HİSAR. Geçen on yıl içinde Ankara'da uzun bir süre yayınlanmış olan bu düşün ve sanat dergisi Ocak 1964 ten beri yeniden çıkmaktadır. Mayıs başında 5. sayısı yayınlanmıştır. Fiyatı 100 kuruştur.

GÖKÇEYAZIN. Aylık edebiyat - sanat dergisi. 3. yıl, 1. sayı. Konya'da çıkıyor. 100 kuruş. Selçuk Eğitim Enstitüsü, Konya.

İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları :

II. İMAR KONGRESİ. 28/5/1962 - 1/6/1962 Ankara 1963. 434 s. Metin dışında ekler. ★ **ÇELTİK KAPÇIĞI BETON ARAŞTIRMALARI.** Yazan : Kimya Y. Mühendisi Selçuk Nemutlu. 38 s. resimli. ★ **BİMS VE BİMS BETONU ÜZERİNDE ARAŞTIRMALAR.** Yazan : Kimya Y. Mühendisi Yavuz Erciyas. 53 s. resimler, harita. ★ **BATI KARADENİZ KÖKNAR ARAŞTIRMALARI.** Yazanlar : Orman Y. Mühendisleri Dr. Rahmi Toker - Muammer Şahin - Lütfi İn-cekaç. IX+160 s. resimli ★ **ŞEHİRLERDE MESKEN PROBLEMLERİ.** Raportör Y. Müh. Mimar Fikret Ungan. 46 s. ★ **KREDİ, VERGİ, KİRA. YATIRIM.** Raportör : Yük. Müh. Necmi Bekman. 16 s. ★ **ŞEHİR PLÂNLAMALARI.** Raportör : Y. Müh. Mimar Turhan Güven. 34 s. ★ **YAPI MALZEMESİ AYNI TEKNİK YARDIM.** Raportör : Yük. Müh. Turhan İskit. 50 s. ★ **BÖLGE PLÂN LAMA.** Raportör : Yük. Müh. Mimar. Enver Ergun. 11 s. ★ **GECEKONDU PROBLEMİ.** Raportör : Yük. Müh. Mahir Gençay. 16 s. ★ **ARSA PROBLEMİ VE ALINMASI DÜŞÜNÜLEN TEDBİRLER.** Raportör : Y. Müh. Celâlettin Songu. 16 s. ★ **SOSYAL MESKEN STANDARTLARI.** Raportör : Yük. Mimar Mehmet Aktan. 53 s. resimli. ★ **ÂMME Mehmet Uslu.** 39 s. Metin dışında eklerle. ★ **İMAR MEVZUATINDA DEĞİŞTİRİLMESİ DÜŞÜNÜLEN HUSUSLAR.** Raportör : Yük. Müh. İlhan Ersoy. 40 s. ★ **KÖY PLÂN LAMASI VE KÖY İŞLETME BİNALARI.** Raportör : Yük. Müh. Yıldız Akarun. 19 s. ★ **İŞGÜCÜ VE EĞİTİM.** Raportör : Yük. Müh. İbrahim Akın. 31 s.

REKLAM.
LARINIZ
ICIN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No.
İstanbul

Telefon : 22 43 84 – 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

DIŞ MUHABİRLER

İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

TÜSTAV

(Basın 8871 A. 5596) — 245

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

(Görsel Görsel Tarafsız Siyasal İktisat Kültür Dergisi)

Yıl : 11 — Cilt : XVII — 100 Kuruluş
İdarehane : Yenisehir, Büyük Han

No. 55 - Tel: 12 67 54 — ANKARA

Haberleşme: Forum Dergisi P.K. 131

ANKARA

Sahibi:

FIKRET EKİNCİ

Yazı İşleri Müdürü

OSMAN OKYAR

Bu sayıda yazı kurulu:

Metin AND, Cemal AYGÜN, Ali

BOZER, Adnan GÜRİZ, Fikret

EKİNCİ, Yaşar KARAYALÇIN, Os-

man OKYAR, Cahit TALAS, Şevki

VANLI

Sekreter:

SEBAHATTİN ALPDOĞAN

İlan ve abone: Arka kapak

tam sahife: 1000 TL. ★ Metin san-
tımı: 10 TL. ★ 1 yıllık: 22 TL. ★
Altı aylık: 11 TL. ★ Öğretmen ve
üniversiteliye yıllık: 18 TL. ★ Ya-
bancı memleketlere iki misli ★ ABD.
(Uçak): 90 TL. ★ Avrupa (Uçak):
54 TL. ★ Dergimizde yayınlanan ya-
zılar dergi ve yazar adı anılmadan
iktibas edilemez.

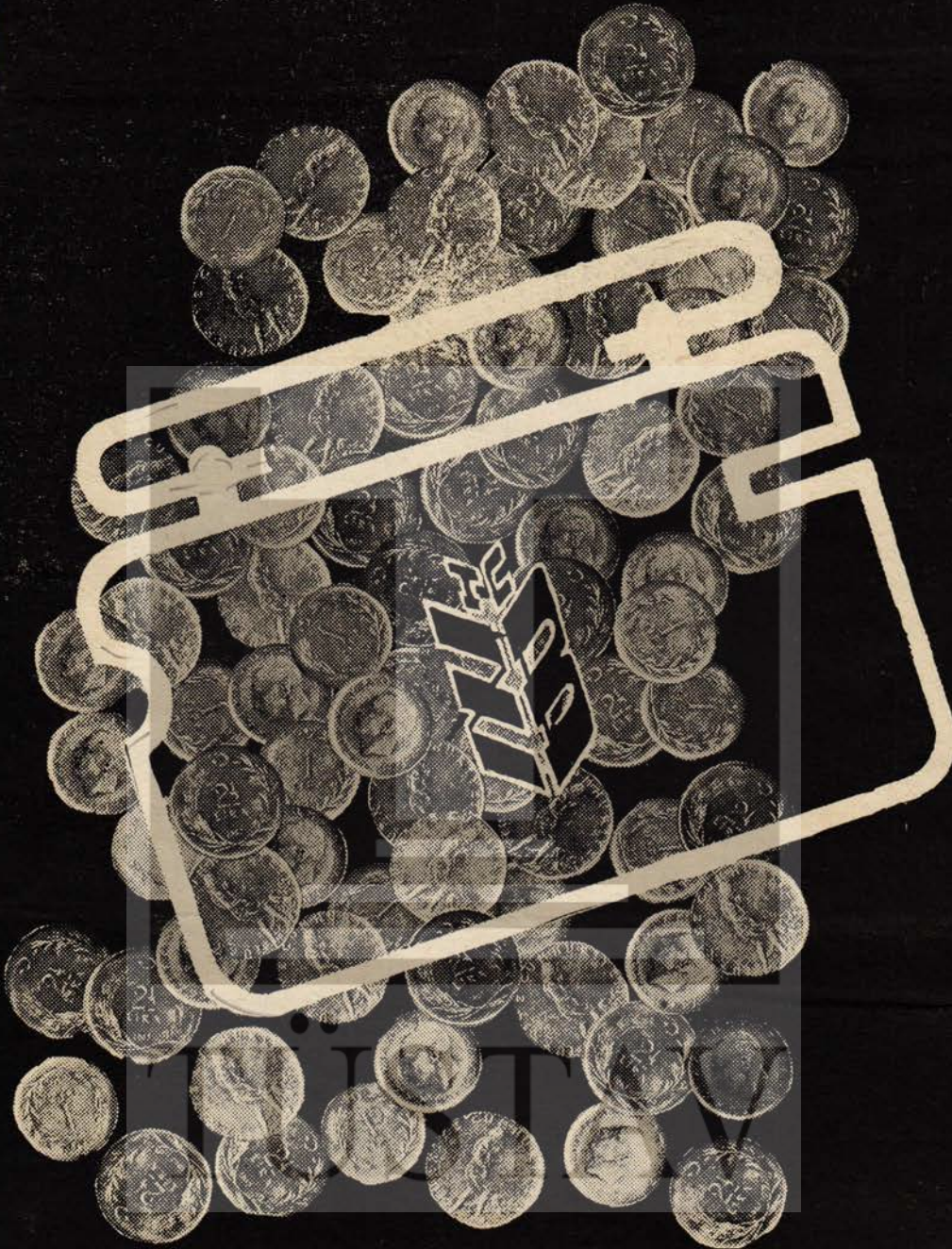
Dizgi ve Baskı:

Ayıldız Matbaası,

Tel: 12 87 99 - 17 75 92 ANKARA.

Ziraat Bankasındaki tasarruflarınız istikbalinizi sağlayacak size huzur verecektir

Ziraat Bankasındaki tasarruflarınız istikbalinizi

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın A. 1100) — 246

Baskı tarihi: 3.6.1964